

GROENBLADGROENBLAD

Gezamenlijk periodiek van IVN en KNNV regio Leiden

januari 2025

De KNNV-afdeling Leiden e.o. is opgericht op 27 december 1901 en heeft tot doel om natuurbeleving, -onderzoek en -bescherming in verenigingsverband te bevorderen. Dit gebeurt in hoofdzaak door middel van excursies, lezingen en werkgroepen. Het lidmaatschap van de afdeling houdt automatisch in dat men ook lid is van de landelijke KNNV, wat de mogelijkheid biedt deel te nemen aan kampen en reizen. De contributie voor gewone leden van onze KNNV-afdeling bedraagt momenteel: € 42,- per jaar, voor huisgenootleden: € 12,- en voor jongeren tot 31 jaar: € 23,-. Donateurs wordt minimaal € 17,- per jaar gevraagd. Leden en donateurs die aangeven dat zij de periodieken uitsluitend digitaal willen ontvangen, krijgen € 7,- korting op hun jaarlijkse contributie. (Dit geldt uiteraard niet voor huisgenootleden omdat zij geen aparte periodieken ontvangen.)

Contributies kunnen worden overgemaakt op bankrekeningnummer NL90 TRIO 0254 6191 50 t.n.v. Penningmeester KNNV-afd. Leiden.

Opzeggingen dienen vóór 1 november van het jaar dat voorafgaat aan het jaar waarin het lidmaatschap niet meer gewenst is, te worden gemeld aan Marco Witte: ledenadministratie@leiden.knnv.nl (postadres zie hieronder).

KNNV-bestuur

Voorzitter:	Leo Jalink, Jan Vermeerlaan 33, 2343 CT Oegstgeest, T 071-51.56.768, voorzitter@leiden.knnv.nl
Secretaris:	Frank Kooper, Annelien Kappeynestraat 15, 2331 RZ Leiden, T 071-57.68.199, secretaris@leiden.knnv.nl
Penningmeester:	Eke van Batenburg, Zocherstraat 5, 2321 EE Leiden, T 071-57.67.174, penningmeester@leiden.knnv.nl
Ledenadministratie:	Marco Witte, Lebeauhof 38, 2316 LB Leiden, T 071-73.70.369, ledenadministratie@leiden.knnv.nl of mcwitte@xs4all.nl
Algemeen bestuurslid:	Stan van der Laan, Leidseweg 394, 2253 JP Voorschoten, T 071-53.22.130, stanvanderlaan@casema.nl

Vertrouwenspersoon:

Jeannette Teunissen, Betje Wolffstraat 9, 2331 DR Leiden,
T 071-88.86.585, knnvleiden5@gmail.com

KNNV-werkgroepen

Plantenwerkgroep:	Koen van Zoest, Onafhankelijkheidsweg 84, 2332 ZT Leiden, T 071-57.68.943, vanzoest@planet.nl
Vogelwerkgroep:	Anke Burgers, Ravelstraat 3, 2324 XX Leiden, burgersaa23@gmail.com
Paddenstoelenwerkgroep:	Leo Jalink, leo.jalink@naturalis.nl
Mossenwerkgroep:	Jeannette Teunissen (adres: zie hierboven)
Werkgroep Natuurbescherming: met subwerkgroepen:	Martine van Schaik, martine.van.schaik@knnv.nl
- <i>Onder water in Leiden</i>	Aaf Verkade, info@onderwaterinleiden.nl
- <i>Paddenpatrouille</i>	Sander Pronk, apjpronk@gmail.com

Bladgroen

Versijnt drie maal per jaar (eind januari, eind mei en eind oktober, Redactie vanuit KNNV: Jan Westgeest, Burg. de Kempenerstraat 33, 2252 VK Voorschoten, T 071-56.12.894, knnvleidenwebmaster@gmail.com (en vanuit IVN: Peter van den Berg en Hans ter Mors)

Website: <https://leiden.knnv.nl>

Hebt u een mooie foto, een verhaaltje of waarneming voor de website van de KNNV-afdeling Leiden en omgeving, stuur het naar de webmaster: knnvleidenwebmaster@gmail.com

Kopij voor Bladgroen via e-mail: knnvleidenwebmaster@gmail.com

Sluitingsdatum Bladgroen 25'2:	1 mei 2025
Sluitingsdatum Bladgroen 25'3:	1 oktober 2025
Sluitingsdatum Bladgroen 26'1:	24 december 2025

Inhoud

01	Voorpagina: Zwartwordende wasplaat, <i>Hygrocybe conica</i>
foto: Eke van Batenburg (zie ook jaarverslag op blz. 13)	17	Voorjaarsactiviteiten IVN Natuur in Dynamiek
02	Colofon KNNV	17	Hoe kijkt u aan tegen biodiversiteit?
03	Inhoud	19	Leden Contact Avond KNNV, een korte impressie
03	Van de voorzitters IVN en KNNV	20	Werkgroep Natuurbescherming KNNV bemenst!
04	Buizerd is gevlogen	20	Duurzaamheidsdag Scouting Van Woessikgroep
05	Programma werkgroepen KNNV	21	De Korenschoof
10	KNNV-Natuurexcursies per seizoen, over van alles en meer	23	Verslagen excursies Vogelwerkgroep KNNV
11	Jaarverslagen 2024 KNNV-afdeling regio Leiden	26	Mutaties ledenadministratie KNNV
15	Interview met Lex Burgel en Marijke Hollander	27	Colofon IVN
16	Natuurgidsen gevraagd voor Huys te Warmont	28	foto: Jeannette Teunissen
			Verantwoording foto's: uit eigen archief, tenzij anders vermeld

Van de voorzitters

Van de voorzitter IVN

Namens het bestuur van de IVN-afdeling Leidse regio wens ik de leden, maar ook iedereen van de KNNV Leiden een heel mooi en gezond nieuw jaar. Het jaar 2024 was een goed natuurjaar, als je naar de activiteiten, aanwas van nieuwe leden en positieve natuurberichten als weer meer bio-boeren en nieuwe natuurgebieden kijkt. Samenwerking met onze groene partners, zoals de KNNV, blijft voor ons van groot belang. Daar zal, zoals verwacht, in 2025 een nieuwe, belangrijke partner bijkomen: het Bureau van het Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD). De ontmoetingen die we als IVN-Leidse regio intussen hebben gehad met dit bureau, zijn veelbelovend. Het gebied van de duinen zelf, het overgangsgedebied langs de duinen, en het samenwerkingsgebied met de gemeenten wordt de komende jaren in de schijnwerpers gezet. Het gaat het Bureau NPHD uiteindelijk om het gebied de bescherming te geven die het verdient en de communicatie hieromtrent te coördineren, zodat het publiek kan genieten en voldoende rekening kan en gaat houden met natuur. We gaan dit samen met de andere strategische partners van het NPHD het komende jaar verder uitwerken. De uitkomst hiervan kunnen we dan meenemen in onze toekomstplannen. Voor 2025 is het thema: oppakken wat al succesvol bleek, en initiëren wat past bij de nieuwe maatschappelijke trends. Voortbouwend op onze samenwerkingen met onze partners en successen van vorig jaar gaan wij er weer met volle energie tegenaan.

Tijdens de gezamenlijke Nieuwjaarsreceptie hebben we elkaar weer gesproken en plannen gemaakt. Plannen voor dit nieuwe jaar, die wij in de komende ALV met onze leden willen bespreken. Maar we kijken verder vooruit. Het Jaarplan 2025 geeft een aantal schoten voor de boeg, belangrijke elementen die we voor 2025 toevoegen, en die verwerkt kunnen gaan worden in het Meerjarenplan 2026-2030 dat in de tweede helft van 2025 gestalte kan gaan krijgen. En voor dat laatste hebben we jullie hulp nadrukkelijk nodig.

Maar deze eerste maand van het jaar moeten we ook terug kijken naar verdrietige zaken. Het overlijden van een geliefde of van enkele van onze leden. Zo hebben we met groot verdriet kennisgenomen van het overlijden van Wilfried Maas. Wilfried hebben we leren kennen als een kundig, betrokken en energieke deelnemer aan onze laatste gidsenopleiding. Gepassioneerd als hij was over natuur en klimaat ging hij meteen aan de slag in de werkgroep Natuur en Dynamiek. Zijn strijd voor een betere wereld zonder overmatig CO2 stond hoog op zijn programma.

In dankbaarheid denken we ten slotte terug aan Gerrit Jan de

Bruyn. Op 29 oktober 2024 is hij op 92-jarige leeftijd overleden. Gerrit Jan was medeoprichter van onze IVN-afdeling. Als vrijwilliger, bestuurslid en erelid was hij van immens belang in die eerste, beginnende jaren. Gerrit Jan was een begenadigd verteller en wilde ervoor zorgen dat volgende generaties een band kunnen voelen met de natuur. En zo legde hij de basis voor Het Bewaarde Land in Meijendel. Dankzij dat project uit 1991 hebben al meer dan 10.000 kinderen sedertdien uitgebreid kennisgemaakt met de natuur.

Namens onze afdeling wensen wij de families veel sterkte met het verwerken van het verlies van hun geliefden.

Wietse Roodenburg

Van de voorzitter KNNV

In mijn vorige voorwoord vertelde ik dat we naar Duitsland gingen in de verwachting een hoop bijzondere paddenstoelen te zien. Dat viel fors tegen. Het was daar maanden heel droog geweest en in de week dat wij er zaten regende het best vaak. Er stond niet veel en we werden wel nat. Pas op de dag voor ons vertrek kwamen de bijzondere soorten na een week regen eindelijk boven de grond, voor ons te laat dus.

Het was wel gezellig en leerzaam, maar voor een overvloed aan paddenstoelen hadden we beter in Nederland kunnen blijven. Na een heel magere septembermaand barstte het paddenstoelen-seizoen begin oktober ineens los. Met de paddenstoelenwerkgroep hadden we 23 oktober een geslaagde excursie met 19 deelnemers en maar liefst 61 soorten in de Coepelduynen. Helaas bleef het bij één excursie deze herfst, want een kleine maand later werden we geteisterd door nachtvorst en hagelbuien.

Ook onze andere werkgroepen waren deze herfst weer actief en hun excursies waren zo te horen ook zeer geslaagd. Terwijl ik dit schrijf staan de kerstdagen voor de deur, dagen van gezelligheid binnen, maar voor veel van onze leden ook dagen waarop ze heerlijk naar buiten gaan, wandelen en genieten van de frisse lucht.

Onze nieuwjaarsreceptie is op 18 januari in Yuverta, zoals gebruikelijk weer samen met IVN. IVN organiseert het dit keer en er is een heel interessante spreker genodigd: Marc Argeloo over "*Natuuramnesie, hoe we vergeten zijn hoe rijk de natuur was*". Dat is een heel bekende kwaal. De jonge mensen van nu kunnen zich niet of nauwelijks voorstellen hoe rijk de natuur was in de tijd dat ik nog kind was. En zo heeft elke generatie zijn eigen referentiebeeld, dat ook elke generatie verder afvlakt. Helaas kan ik er zelf niet bij zijn die zaterdag, want een andere club

waarin ik actief ben viert dan een hele dag lustrum in Nijmegen met een uitgebreid lezingenprogramma. Echt jammer, want ik had jullie graag weer ontmoet en uiteraard ook graag naar de lezing van Marc geluisterd.

Rest mij nog jullie mede namens de andere bestuursleden een gezond en goed 2025 toe te wensen, met veel fijne momenten in de buitenlucht.

Leo Jalink

Buizerd is gevlogen

Met groot verdriet hebben we kennisgenomen van het overlijden van Gerrit Jan de Bruyn. Gerrit Jan is overleden op 92-jarige leeftijd. Zijn overlijden markeert het einde van een leven dat gekenmerkt is door grote bijdragen aan de gemeenschap. Namens onze afdeling wensen wij de familie veel sterkte met het verwerken van het verlies.

bomen en zocht vossen-sporen en mierenhopen. Als universitair docent kennen generaties studenten hem van zijn inspirerende colleges aan de Leidse universiteit over ecologie en het ontstaan en teloorgaan van het landschap. Bioloog De Bruyn was lang actief in Leiden en omgeving. Niet alleen met natuureducatie, maar ook maatschappelijk en politiek. Van 1963 tot 1968 was hij lid van de gemeenteraad van Leiden. "Proberen het gemeentebestuur sociaal en vredelievender te maken," was daarbij zijn credo. Hij was in 1976 medeoprichter en bestuurslid van Stichting Duinbehoud.

Gerrit Jan was medeoprichter van onze afdeling IVN Leidse regio. Als vrijwilliger, bestuurslid en erelid was hij van immens belang in die eerste, beginnende jaren. Zo heeft hij in IVN-verband meegedaan met het leiden van publiekswandelingen, Groene Cursus, Duincursus, Vogelzangcursus en natuurlijk de Natuurgidsencursus. Gerrit Jan was een begenadigd verteller en een groot kenner van de duizenden jaren oude bodemgeschiedenis van de omgeving rond Leiden en de duingebieden. Hij vond het fijn om educatief bezig te zijn en bereikte veel mensen, maar toch altijd alleen nog maar een kleine groep van al geïnteresseerden. Er moest nog iets heel anders gebeuren om nog veel meer mensen te bereiken en om te zorgen dat ook volgende generaties een band kunnen voelen met de natuur. En zo legde hij de basis voor Het Bewaarde Land in Meijndel. Dankzij dat in 1991 opgerichte project hebben al meer dan 10.000 kinderen uitgebreid kennisgemaakt met de natuur. Hij was gepassioneerd over natuurbeleving. Natuur moet persoonlijk worden ontdekt en beleefd, en mensen zoals Gerrit Jan kunnen de poorten tonen waar een heel nieuwe vorm van beleven achter schuilgaat. Het Bewaarde Land verleidt kinderen door die poort naar zelfontdekking van de natuur te gaan.

Gerrit Jan studeerde biologie in Leiden. Rode bosmiernesten bestuderen op blote voeten om vast te stellen of ze vijandig waren. Wie volgde indertijd niet de colleges *Tussen geest en woude*, over de geschiedenis en ecologie van de streek rond Leiden? Meer dan dertien maal gaf Gerrit Jan de Bruyn deze collegereeks, met groot succes. Daarnaast gaf hij colleges over de ecologie van *het duin*, zoals hij altijd zei. Daar klom hij in

In 1977 richtte hij met anderen de IVN-afdeling Leidse regio op. Hij werd daarvan erelid. In 2010 ontving Gerrit Jan de onderscheiding Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Deze plechtige gebeurtenis vond plaats op de locatie van Het Bewaarde Land in Meijndel. Geen betere plek, omdat hij zich daar thuis voelde als medeoprichter en drijvende kracht.

Buizerd was de naam die Gerrit Jan gebruikte als 'wachter' van het mede door hem opgerichte *Het Bewaarde Land*. Daarvan zal hij voor altijd de oervader zijn. Met de opvallende grijswitte baard was hij overal herkenbaar en heeft vele jaren bij duizenden kinderen de liefde voor de natuur opgewekt. Natuurbeleving, daar draaide het om voor hem. Om kinderen goed te kunnen begeleiden in hun ontdekking van natuur moet de begeleider gevoel hebben voor de leefwereld van kinderen; wat kinderen aanspreekt en wat niet. Kennis van culturele verschillen in natuurbeleving maakt hier onderdeel van uit. Hier zijn de rollen omgekeerd; de kinderen wijzen de weg. Gerrit Jan begreep de wereld van kinderen en dat maakte Het Bewaarde Land zo succesvol.

Hij was bezorgd als hij zag hoe waardevolle stukjes natuur bedreigd werden door stadsuitbreiding. Hij liep met spandoeken mee in protestmarsen, stelde kritische vragen op hoorzittingen, kwam in actie. Op het volkstuincomplex van Cronesteyn had hij een volkstuin, die hij met zijn vrouw Jopie had omgetoverd in het eerste vogel-voedselbos van Nederland.

In 1999 schrijft hij in het blad *De Levende Natuur* het volgende: *"Ik geloof dat velen van ons lijden aan een heel gevaarlijke ziekte: vervreemding van de natuur, en dan zowel van de natuur in onszelf als van die buiten ons. Angst voor alles wat spontaan leeft en groeit, zonder door de mens te worden beheerst. Dit uit zich in de neiging tot uitroeien van 'onkruid', verdelging van 'ongedierte' en afschieten van 'schadelijk' wild. Als excursieleider in de duinen kom ik als symptomen ook wel tegen: afkeer van lianen en andere klimplanten en opkomende angst als men geen huizen meer om zich heen ziet. Naar mijn overtuiging is een van*

de belangrijkste factoren bij het ontstaan van deze ziekte: gebrek aan positieve ervaringen in de natuur tijdens de jeugd. Maar hoe kweken we dan een nieuwe generatie van enthousiaste natuur-beschermers? Natuurbeleving moeten we kunnen doen met al onze zintuigen, met heel ons lichaam. Je moet natuur niet alleen maar bekijken, je moet ernaar luisteren, je moet eraan ruiken en ervan proeven, je moet het kunnen betasten met je handen, voelen met heel je lijf! Voor mij persoonlijk is het lijfelijk contact met bomen tijdens het boomklimmen altijd heel belangrijk geweest en negen jaar ervaring met schoolkinderen heeft mij geleerd dat dat voor bijna alle kinderen geldt. Het plukken van kruiden en paddenstoelen in de natuur voor in de soep of van bessen voor in de jam zijn andere, heel belangrijke belevenissen, die een band met de natuur kunnen versterken. Als we hier nu de juiste vorm weten te vinden..."

En dat deed hij. We zijn dankbaar voor zijn enorm belangrijke rol in natuurbeleving. Zijn visie en energie hebben prachtige resultaten gehad. Wij zullen proberen zijn traditie voort te zetten om "bij kinderen en grote mensen verwondering te wekken voor de rijkdom en veelzijdigheid van de natuur, besef te ontwikkelen van de verbondenheid en wederzijdse afhankelijkheid van mens en natuur, en respectvol gedrag te bevorderen tegenover het leven in al zijn verschijningsvormen: planten, dieren en mensen, landschappen en ecosystemen, en de aarde als geheel" [uit de statuten van Vereniging Vrienden van Het Bewaarde Land].

U vindt een link naar de condoleance site <https://www.memori.nl/gedenkplaats/gerrit-jan-de-bruyn/>

Het bestuur IVN Leidse regio

Programma werkgroepen KNNV

Vooraf

Op de website van de KNNV-afdeling Leiden en omgeving: <https://leiden.knnv.nl/> worden de activiteiten van de werkgroepen steeds tot op de dag van plaatsvinden kenbaar gemaakt.

Algemene activiteit:

Wintereditie natuurexcursie 2025, naar De Horsten Zaterdagmorgen 15 februari. Vertrek 9:30 uur.

In 2025 bezoeken we in ieder seizoen een keer het Koninklijk landgoed De Horsten in Wassenaar. Zie ook het artikel "Natuurexcursies per seizoen, over van alles en nog wat" op bladzijde 10. De wandeling van circa vijf kilometer gaat via het moerasbos en de Horstlaan door de polder richting Raaphorst en de Seringenberg om via het Molenpad en Ter Horst weer op het beginpunt terug te komen. Een mooie en afwisselende wandeling door verschillende biotopen en daarmee veel kans op een diversiteit aan waarnemingen.

Voor de natuurfotografen onder ons die het leuk vinden om eraan mee te doen, kiezen we eind oktober op de ledencontactavond uit maximaal vijf foto's per deelnemer de mooiste twaalf foto's van 2025 uit. Daar maken we een kleine expositie van.

Verzamelen tussen 9:15 en 9:30 uur bij de ingang aan de Horst en Voordelaan (let op: dit is dus niet de ingang aan de Papelaan).

De toegang tot De Horsten is gratis. maar er is bij deze ingang beperkt parkeergelegenheid. Kom dus op de fiets of parkeer anders de auto bij kasteel Duivenvoorde en loop een eindje naar de ingang.

De excursie duurt tot uiterlijk 13:30 uur. Vooraf aanmelden is niet per se nodig en voor vragen over deze excursie kun je terecht bij Stan van der Laan, stanvanderlaan@casema.nl.

Plantenwerkgroep

Algemeen

De leden van de Plantenwerkgroep (PWG) denken en handelen actief mee bij de programmering. Zij krijgen onregelmatig een nieuwsbrief met aanvullende informatie en allerhande nieuwtjes. Wil je die ook ontvangen? Laat het weten: vanzoest@planet.nl. De activiteiten van de PWG staan open voor alle KNNV-leden, maar ook anderen kunnen ter kennismaking deelnemen. Doe gerust een keer mee of nodig een bekende uit om eens te komen kijken.

Op het moment van verschijnen van dit Bladgroen is de eerste activiteit van onze PWG op 16 januari hoogstwaarschijnlijk al achter de rug, namelijk de lezing van Jasper Klapwijk over de Heemtuin van Leiderdorp. Er komt in de heemtuin zelf een vervolg in het kader van het thema van deze winter: *inheemse loofbomen zonder blad*. Bij de evaluatie van de studieavond op 21 november 2024 over dit onderwerp was de uitgesproken wens nog een aantal keren met dit onderwerp bezig te zijn. Zie onder *programma* (volgende pagina).

Nieuw voor onze PWG zijn enkele zomerse studieavonden. Als vervolg op de hybride basiscursus van vorig jaar gaan we met de Heukels Flora driemaal vers plantenmateriaal determineren: in de zomer is dat rijkelijk voorhanden. Elke avond is gewijd aan slechts één familie, zodat we vertrouwd raken met de haar eigen terminologie en vormenrijkdom en zo onze kennis kunnen verdiepen.

De studieavonden worden gehouden in het IJclubgebouw, Oegstgeesterweg 43, 2341 NZ Oegstgeest. Tegenover het gebouw aan de overzijde van de Oegstgeesterweg liggen sportterreinen met voldoende parkeergelegenheid. Maak daar gebruik van als je goed ter been bent. Aanmelden vooraf is niet nodig. Maar houd bij vriezend weer wel onze afdelingssite in de gaten i.v.m. mogelijke afgelasting: de schaatsers kunnen de ruimte dan nodig hebben!

Qua veldactiviteiten zijn er in 2025 onder meer twee weerkerende onderdelen: monitoren in Winning 3/Zwarte Pan en inventariseren van de faunapassage bij Knooppunt Ommelijk. (Voor de zomer staat er nog meer op stapel: dat verschijnt in het Bladgroen van mei.)

a) *Monitoren van Winning 3 en Zwarte Pan* (km-hok 85-464), Berkheide, Wassenaar.

Dit jaar loopt de route door een prachtig kilometerhok net ten noorden van de weg naar de Wassenaarse Slag. We gaan hier in Berkheide weer zoeken naar de bijzonderheden van natte

duinvalleien en van het droge duin. De Zwarte Pan is het droge deel, met een aantal hoge toppen en mooie noordhellingen; het gebied wordt begraasd. Winning 3 is een voormalig onttrekkingskanaal, eind jaren negentig omgevormd tot plasjes met glooiende hellingen; het gebied wordt jaarlijks gemaaid en ontwikkelt zich nog steeds als natte duinvallei. Hier heeft onze club in 2016 in de Hollandse vastelandsduinen na tachtig jaar de Groenknororchis terugvonden; dat zegt iets over de kwaliteit van dit gebied. Bij de eerste keer in 2000 zijn 'slechts' 10 aandachtssorten gevonden, in het zesde en laatste monitorjaar (2021) waren dat er maar liefst 27! Welke gaan we in 2025 aantreffen?

Onze vergunning staat toe slechts met een beperkte groep het gebied te betreden. Daarom is aanmelden vooraf verplicht.

b) *Inventariseren van faunapassage bij Knooppunt Ommelijk*, Wassenaar (aansluiting Rijnlandroute en N44).

Bij het ontwerp van de Rijnlandroute (de nieuwe weg achterlangs de Stevenshof en onder Voorschoten door) is een ecozone aangelegd waarlangs dieren zich kunnen bewegen tussen het kust- en het veenweidegebied. In het centrum ligt een grote poel in een terreintje dat bij de aanleg kaal gemaakt is. De vondst van Slijkgroen hier in 2024 (uiterst ongewoon voor onze regio) maakt nieuwsgierig hoe dit pioniersterrein zich verder gaat ontwikkelen. Rijkswaterstaat heeft toestemming tot betreden gegeven, mits we een hesje dragen. Daar is inmiddels voor gezorgd. Een deel van het terrein is drassig.

Verzamelen bij het knooppunt langs het fietspad (zie rode kruis op het kaartje). Fietsen kunnen daar worden neergezet, auto's niet; vanaf het parkeerterrein bij het Valkenburgse Meer is het een kwartiertje lopen.

Rijnlandroute – knooppunt Ommelijk Faunapassage

(foto: site Rijkswaterstaat)

Hoewel (m.u.v. het monitoren in Winning3/Zwarte Pan) niet strikt noodzakelijk, is het voor de buitenactiviteiten verstandig om je aan te melden bij de PWG-coördinator, via vanzoest@planet.nl. Dan ben je verzekerd van eventueel laatste nieuws over wijzigingen qua tijd en plaats: zelfs in het goede seizoen kan het weer tenslotte tot veranderingen nopen.

En dan tot slot: voor de floristen (en anderen) die niet (meer) naar buiten kunnen, is er via internet veel interessants te lezen en te volgen. Eén tip: het winterprogramma van FLORON met aandacht voor 'plantenstaketsels', wintergroene varens, de Amarantenfamilie, dijken in de toekomst en plantengallen. Meer informatie en aanmelden kan je vinden bij het FLORON-winterprogramma:

<https://www.floron.nl/Activiteiten/Skip-je-Winterdip>

Laat het weer een mooi en gezellig plantenjaar worden.

Geplande activiteiten

Woensdag 5 februari, 13–15 uur: kwartaal-bomenwandeling Leiderdorp

Na de lezing van Jasper Klapwijk en de november-studieavond over inheemse bomen bezoeken we de Heemtuin van Leiderdorp. We gaan zestien soorten inheemse bomen in het echt bekijken, vooral het profiel en andere veldkenmerken. Wellicht wordt ook materiaal verzameld voor 13 februari.

Verzamelen op het parkeerterrein aan de Van Diepeningenlaan, tegenover Loevestein.

Donderdag 13 februari, 19:30–22 uur: studieavond

Tijdens de studieavond van november is een begin gemaakt met het (her)kennen van winterkenmerken bij inheemse bomen. We hebben toen niet gedetermineerd, maar vooral goed leren kijken: wat wordt bedoeld met termen als knopschubben, bladlitteken, knopdivergentie en langloten? Een prima basis om nu te gaan determineren met een knoppentabel. Kunnen we daarmee een meegebracht takje aan de naam van een boom koppelen? De tabel die we gebruiken stuur ik je tevoren per mail voor eigen en intern gebruik toe als je daarom verzoekt.

Bij de afronding spreken we af hoe we de studieavond van 13 maart zullen invullen.

Dinsdag 25 februari, 13–16 uur: voorlopen monitorroute Winning 3/Zwarte Pan

Samen met Harrie van der Hagen (Dunea, coördinator monitoren) lopen we - om het geheugen op te frissen - de route, maar nog zonder te monitoren. Neem als je die bezit een snoeischaar en tuinhandschoenen mee, want we zullen ons her en der door zich uitbreidend duindoornstruweel een weg moeten banen! Na afloop de jaarlijkse warme chocolademelk!

Aanmelden verplicht.

Verzamelen hoek Vleysmanlaan/Wassenaarseslag, Wassenaar.

Zaterdag 8 maart, 15–17 uur: wandeling Berbice, bomen en stinsenplanten

Buitenplaats Berbice is een staalkaart van vervlogen tijden. Het is een prachtige buitenplaats met een klassiek hoofdhuys, een orangerie, rozentuin en fruitmuren. Maar de geschiedenis is ook voelbaar aanwezig in het park,

aangelegd door Zocher, en daar komen we voor. We kijken naar de variatie aan bomen: zijn zij aan hun winterse verschijning te herkennen? Op de bodem konden de vroegbloeiende stinsenplanten de lente aan!

Verzamelen bij het toegangshek: Leidseweg 221, 2253 AE Voorschoten. Auto parkeren op de Leidseweg; fietsen direct rechts achter het hek.

Donderdag 13 maart 2025, 19.30–22.00 uur: studieavond

Vervolg op de studieavond van 13 februari; toen zijn de afspraken voor vanavond gemaakt. Was je er niet bij? In de nieuwsbrief aan de leden van de werkgroep wordt de meest recente informatie gemeld. Vraag er anders nog naar.

Maandag 17 maart 2025, 13.30–15.00 uur: bomen en stinsenplanten Rhijnhof

Koen leidt elk seizoen een natuurwandeling op begraafplaats

bloeiende Weidegeelster

Rhijnhof. De recente lentewandeling loopt hij graag nog een keer met de plantenwerkgroep. Mogelijk staat de Weidegeelster in bloei: Rhijnhof kent een al oude en voor Leiden unieke populatie. En als de Prunussen bloeien (Sakura) beleven we ook hier in Nederland het Japanse Hanami!

Verzamelen bij het theehuis bij de ingang aan de Haagse Schouwweg.

Donderdag 10 april 2025, 19.30–22.00 uur: studieavond Planten van het rivierengebied

Kees Groen is al zo'n 30 jaar betrokken bij onderzoek naar de flora in het rivierengebied. Via het Meetnet Zoete Rijkswateren heeft hij in kaart gebracht hoe ecosystemen zich in die periode ontwikkeld hebben, waarbij de flora als invalshoek diende. Vanavond vertelt Kees hoe dat onderzoek in zijn werk ging en zich ontwikkelde. Welke conclusies zijn na zo'n langlopend onderzoek te trekken? Hij gaat uitvoerig in op karakteristieke soorten van de ecosystemen, die langs de rivieren voorkomen. Ter ondersteuning zien we vele mooie plaatjes, zodat planten én gebied ons levendig voor ogen verschijnen. Dat gaat misschien ook tot een excursie leiden? Een lezing die je niet mag missen!

Vrijdag 18 april 2025, 18.30–20.00 uur: faunapassage Omedijk

Zie bij *Algemeen* (blz. 6): punt b. Dit is ons eerste bezoek en dus een verkennende kennismaking.

Verzamelen bij het knooppunt langs het fietspad (rode kruis op kaartje blz. 6 midden).

Donderdag 1 mei 2025, 19.30–22.00 uur: studieavond determineren Kruisbloemen

Hoe zit het ook alweer: hauw/hauwtje, zijslippen, snavel?? Wat wordt met een term bedoeld? En vooral: hoe ziet dat er dan in het echt uit? Oud-cursisten kunnen hun les hierover nog eens herhalen. Vanavond bekijken we aan de hand van (zelf?) meegebracht materiaal de grote variatie binnen deze familie. Neem Heukels en loop mee.

Zaterdag 3 mei 2025, 10.00–14.00 uur: monitoren Winning 3 - De Zwarte Pan

Verzamelen hoek Vleysmanlaan / De Wassenaarse Slag, Wassenaar.

Woensdag 14 mei 2025, dagexcursie Heemtuinen Amstelveen, vertrek 9.30 uur.

Starttijd excursie in Amstelveen: 10.30 uur. Prins Bernhardlaan naast nr 8, 1182 BE

Na 7 jaar komt het er weer een keer van: een voorjaarsexcursie naar de vermaarde heemtuinen van Amstelveen: 's morgens worden we in het JP Thijsssepark vlak voor hun pensioen (dus laatste kans!) rondgeleid door Walter en Josien Busse. We zien dan vooral de vroege planten, waarvan vele bijzonder en een rode-lijstsoort zijn: het puikje van de zalm! Na het eten van de (meegebrachte) boterham verkennen we 's middags de Kwekerij, De Braak en het Landwehrpark.

Voor deze excursie wordt i.v.m. de rondleiding een bijdrage van €3,00 gevraagd.

Aanmelden verplicht (mayadeveer@gmail.com) en geef daarbij, vanwege carpoolen, aan of je rijdt of mee wilt rijden. Als je op eigen gelegenheid naar Amstelveen gaat, laat dat dan ook even weten.

Verzamelen om 9.30 uur op de parkeerplaats van begraafplaats Rhijnhof, Haagse Schouwweg, Leiden. Overbodige auto's kunnen daar gratis blijven staan.

Vrijdag 23 mei 2025, 18.30-20.00 uur: faunapassage Ommedijk

Zie bij *Algemeen* (blz. 6): punt b.

Verzamelen bij het knooppunt langs het fietspad (rode kruis op kaartje blz. 6 midden).

Om alvast in je agenda te reserveren:

Maandag 9 juni 2025, 10.00-14.00 uur: monitoren Winning 3 - De Zwarte Pan

Vrijdag 27 juni 2025, 18.30-20.00 uur: faunapassage Ommedijk

Zondag 29 juni 2025, 10.00-14.00 uur: monitoren Winning 3 - De Zwarte Pan

Donderdag 10 juli 2025, 19.30-22.00 uur: studieavond determineren

Vrijdag 1 augustus 2025, 18.30-20.00 uur: faunapassage Ommedijk

Woensdag 13 augustus 2025, 10.00-14.00 uur: monitoren Winning 3 - De Zwarte Pan

Vrijdag 5 september 2025, 18.30-20.00 uur: faunapassage Ommedijk

Donderdag 18 september 2025, 19.30-22.00 uur: studieavond determineren

Koen van Zoest

Vogelwerkgroep

Algemeen

De activiteiten van de Vogelwerkgroep (VWG) staan open voor alle KNNV-leden, dus niet alleen voor leden van de VWG zelf. Maar bij limitering van het aantal deelnemers (bij excursies meestal maximaal zestien) krijgen VWG-leden voorrang bij de plaatsing.

Enkele keren per jaar is er een bijeenkomst voor de leden. Deze bijeenkomst kan een studieavond over een interessant onderwerp zijn, een fotopresentatie van een vogelreis of ook een ander doel hebben, namelijk om het programma voor het nieuwe jaar te bepalen. Ideeën voor het programma zijn uiteraard altijd van harte welkom.

Sinds 2019 is de VWG uitgebreid met een Mini-cursus

Tuinvogeltelling en sinds 2020 met de Nestkastenwerkgroep. Voor contact: zie website KNNV Leiden, Vogelwerkgroep.

Wij hopen gezamenlijk te kunnen genieten van de prachtige gebieden die ons land rijk is om ons daar te laten verrassen door de vogels. In de groep is een ruime belangstelling aanwezig voor alle aspecten van de natuur, zodat wij ons niet alleen richten op het vogelen maar op alles wat leeft en groeit. Daarom streven wij ernaar met elkaar de blik breed te houden, uiteraard met het accent op de vogels. Wij verwelkomen dan ook eenieder die deze instelling kan delen.

Let op, i.v.m. corona:

Omdat velen van ons in de groep met verhoogd of hoog risico vallen, verzoeken wij met name bij excursies met autovervoer: ga niet mee als je twijfelt over je gezondheid!

En nog even dit:

- Geef s.v.p. steeds ook door of je een auto tot je beschikking hebt, en ook hoeveel plaatsen je beschikbaar hebt.
- Ieder wordt verzocht om de avond vóór de excursie zijn e-mail te raadplegen. Mochten er belangrijke mededelingen zijn, dan worden die op dat moment nog doorgegeven.
- Adres Zwembad De Vliet: Voorschoterweg 6, 2324 NE Leiden.

Programma

Zondag 23 febr: Lentevreugd en Panbos. Vertrek 8 uur vanaf station De Vink, Stevenshofzijde (niet zwembad!).

In dit gevarieerde duinlandschap gaan we o.l.v. Arthur en Stan (i.p.v. Frank) op zoek naar de specifieke soorten die in deze biotoop kunnen voorkomen, zoals havik, sperwer, grote lijster, glanskop, kuifmees, vuurgoudhaan, zwarte mees en kleine bonte specht. En al naar gelang de weersomstandigheden kunnen we vroege zomergasten, zoals boomleeuwerik verwachten.

Let op: voor de toegang Panbos is betaling al geregeld.

Aanmelden uiterlijk do. 20 febr. 20 uur, bij Arthur Staal: artstaal@gmail.com of 06-34344026

Woensdag 26 febr: brainstormen jaarprogramma eind 2025 tot midden 2026. Aanvang 20 uur.

In kleine kring wordt het programma voor het komende jaar vastgesteld. Heb je leuke ideeën, geef die dan s.v.p. **uiterlijk** ma 24 febr. even door aan Anke Burgers, amm.burgers@gmail.com, 071-57.67.870.

Zaterdag 15 mrt: Utrechtse Heuvelrug, Heidestein. Vertrek 7 uur, zwembad De Vliet.

Dicht bij Driebergen ligt Heidestein, het meest westelijke - en tot voor kort niet zo heel bekende - deel van de Utrechtse Heuvelrug. Maar inmiddels is het al wat meer bekend, want in 2023 heb ik al een aantal leden van de VWG hier rondgeleid. Het betreft een gebied waar typische bosvogels als kruisbek (foto), zwarte specht, kuifmees en goudvink voorkomen. Midden op het open heideveld wordt ook vaak vogeltrek geteld en worden soms tientallen grote lijsters waargenomen.

We maken o.l.v. onder andere Arthur een wandeling van ruim 5 kilometer en nuttigen onze boterhammen en meegebrachte koffie op de trektelpost. De rondleiding wordt ook deels verzorgd door Marcel Duiven, een ervaren bezoeker van dit unieke gebied.

Aanmelden uiterlijk do. 13 mrt. 20 uur, bij artstaal@gmail.com, 06-34.34.40.26.

Zondag 23 mrt: "Welkom Grutto" in de Polders Poelgeest. Vertrek 9 uur vanaf Molen het Poeltje.

Op de datum van deze excursie zijn al weer flink wat grutto's teruggekeerd in Nederland. De Polders Poelgeest (gemeente Teijlingen en onderdeel van Warmond) fungeren daarbij als verzamelplek, rustplek en foerageplek na de voorjaarstrek om weer op krachten te komen voor de broedtijd. Er vindt paarvorming plaats. Daarna vertrekken de grutto's weer naar geschikte broedplekken in de omgeving, zoals de Zwanburger- en de Boterhuispolder. Behalve grutto's hopen we natuurlijk o.l.v. Lex Burgel ook andere steltlopers, moeras- en watervogels te zien en mogelijk ook al wat zangvogels.

Molen het Poeltje: einde van de Adriaan van Royenlaan, Oegstgeest.

Aanmelden uiterlijk do. 20 mrt. 20 uur bij burgel@casema.nl, 06-36.01.79.82.

Zaterdag 12 april: Amerongse Bovenpolder & Plantage Willem III. Vertrek 7 uur, zwembad De Vliet.

Tussen de voormalige steenfabriek bij Elst en de stuw van Amerongen ligt de Amerongse Bovenpolder. Deze uiterwaard is geleidelijk omgevormd tot natuureservaat. Om de variatie in flora en fauna te vergroten is een groot moeras aangelegd. Het is een paradijs voor water- en rietvogels. We wandelen door dit bijzondere gebied en doen daarna nog even Plantage Willem III aan. Op Plantage Willem III ligt een van de grootste droge schraalgraslanden van de provincie Utrecht. De gevarieerde begroeiing van kruidenrijke graslanden, boomgroepjes en struweel is van grote betekenis voor vogels als roodborsttapuit, geelgors, gekraagde roodstaart en boomleeuwerik.

Aanmelden uiterlijk do. 10 apr. 20 uur bij ad.den.toom@live.nl, 06-51.19.09.83.

Zondag 27 april: Reeuwijkse plassen en Hooge Boezem.

Vertrek 8 uur, zwembad De Vliet.

Het Reeuwijkse plassengebied aan de oostkant van Reeuwijk/-Gouda bestaat uit meerdere plassen die in de 18e eeuw zijn ontstaan door turfwinning. Uitzondering is de meest noordelijke plas, Broekvelden of surfplas. Deze is in de 20e eeuw gegraven t.b.v. zandwinning voor de aanleg van de A12. Hier verblijven doorgaans de meeste vogels. Onder leiding van Marco lopen we een ronde om deze 'surfplas' met, naast de gewonere soorten van rietvelden en struweel, kans op krooneend, geoorde fuut, zwarte stern en zwartkopmeeuw.

Hierna rijden we door naar het Doove Gat (Hooge Boezem) bij Haastrecht. Hier lopen we om het natuurgebied heen. We verwachten er steltlopers en rietvogels als de roerdomp.

Aanmelden uiterlijk do. 24 apr. 20 uur bij mcwitte@xs4all.nl, 06-51.80.16.20.

Vrijdag 2 mei: Nachtegalen in de Ganzenhoek. Vertrek 19 uur, Hotel Duinoord.

Al bijna vaste prik om begin mei in de duinen van de Ganzenhoek een bezoek te brengen aan de nachtegalen. Maar het blijft bijzonder. Rond deze tijd van het jaar sloven de mannetjes zich flink uit in de hoop een vrouwtje naar hun bijzondere plek te lokken. We maken een wandeling van ongeveer drie kilometer door het gebied, waar we naast nachtegalen ook kans maken op andere zangvogels als zanglijster, braamsluiper, grasmus, kneu en wie weet welke nog meer.

Verzamelen 18:45 uur op parkeerplaats tegenover Hotel Duinoord aan de Wasseenaarse Slag.

Aanmelden uiterlijk wo. 30 april 20 uur bij stanvanderlaan@casema.nl, 06-10.72.01.30.

Weekeinde 16-19 mei: Veluwezoom, Gelderland

Dit weekeinde is reeds volgeboekt. Voor mogelijkheden: neem contact op met Johan Veenbaas.

Informatie: adelbert@xs4all.nl, 06-24.71.16.97.

Zaterdag 31 mei: Horsterwold. Vertrek 7 uur, zwembad De Vliet.

Het Horsterwold, bij Zeewolde, is een van de grootste aaneengesloten loofbossen van Nederland. Midden in het gebied liggen een aantal ondiepe waterplassen waar je vaak dodaars, lepelaars, zwanen en eenden kunt zien. In de struiken klinken koekoeken, nachtegalen, grasmussen, zwartkoppen, tuinfluiters en braamsluipers. Zelfs de zomertortel laat hier nog regelmatig van zich horen. Er is trouwens nog een andere zeldzame vogel die je hier vaak kunt zien: de wespindief. En boven alles uit horen we de lokroep van de wielewaal. Vanuit de hoge populieren waar ze zich bij voorkeur ophouden klinkt het 'dudeljo'. De wielewaal is de trots van het Horsterwold. Meer dan zestig paar broeden er hier, een van de grootste populaties in Nederland.

Aanmelden uiterlijk do. 29 mei 20 uur bij ad.den.toom@live.nl, 06-51.19.09.83.

Alvast voor in je agenda:

Zondag 15 juni: Dordtse Biesbosch, Vertrek 7 uur, zwembad De Vliet.

Anke Burgers

Mossenwerkgroep Hollands Duin

Voorbereiding Open rendiermos, *Cladonia portentosa*

Om mee te kunnen komen is het nuttig als je je alvast de basis-kennis eigen maakt. Daar kun je het volgende voor doen:

- Bestudeer op BLWG.nl de hoofdstukken Mossen en Korstmossen.
- Schaf een goede loep aan die minstens 10 x vergroot, bij voorkeur met een lampje erin.
- Je kunt met de aanschaf van een stereo- en een doorlicht-microscoop wachten tot je hebt beslist dat je verder gaat met mossen en lichenen (voorheen korstmossen). Op de studie-avonden kun je de apparatuur bekijken.
- Ook met de aanschaf van boeken kun je eventueel wachten tot je op een studie-avond onze boeken hebt ingezien.

Planning voor 2025

- studieavonden op 14 januari en 11 maart in het Jan Verwey Natuurcentrum in Noordwijk
- excursies op 19 februari en 9 april. De excursiegebieden kiezen we op de voorafgaande studieavond.

Op 11 maart stellen we het programma samen voor het seizoen september 2025 tot en met april 2026.

Aanmelden

- aanmelden per e-mail bij KNNVLeiden5@gmail.com.
- aanmelden in de 7 dagen voorafgaand aan een activiteit (studie-avond of excursie) tot uiterlijk 12:00 uur op de dag voorafgaand aan de activiteit.
- na aanmelding ontvang je informatie over plaats en begintijd.

Jeannette Teunissen

Paddenstoelenwerkgroep

De Paddenstoelenwerkgroep organiseert excursies en inventariseert natuurgebieden en parken in Leiden en omgeving.

De excursies worden - zodra ze gepland zijn - aangekondigd via de website <https://leiden.knnv.nl/> en via de aankondigingsmailtjes. Houd als belangstellende dus ook de website in de gaten.

Leo Jalink (e-mail: leo.jalink@naturalis.nl)

Gele trilzwam, *Tremella mesenterica*

KNNV-Natuurexcursies per seizoen over van alles en meer

Natuurlijke liefhebbers uit de verschillende werkgroepen van onze afdeling met samen veel en diverse kennis over de verschillende soortgroepen op pad in een mooi gebied in de omgeving. Dat is het recept waarmee we in 2024 verspreid over de seizoenen drie wandelingen hebben gemaakt in de Ganzenhoek.

En met succes, want we hebben drie geweldig leuke ochtenden gehad en zó veel gezien, gehoord en van elkaar geleerd. Over de parasitaire walstrobremraap, de prachtige viervlek, het verschil tussen eikmos en melig takmos, hoe korstmossen nou precies werken, over de Amerikaanse vogelkers die nu toch ook wordt belaagd door schimmels, prachtig zingende grasmussen, de gifgroene rups van de populierenpijlstaart, de boomkikker die je zo maar over het hoofd zou zien en de gesteelde stuifbal met zijn miljoenen sporen.

Iedere wandeling was een cadeautje op zich en het was steeds weer een verrassing waar de aandacht naar uit zou gaan. Want dat hangt natuurlijk allemaal af van de kennis en interesse die de deelnemers meenemen en wat we op de route tegenkomen. Het is ook erg leuk van hetzelfde gebied in verschillende seizoenen van alles mee te maken en de dynamiek daarvan te ervaren. De natuurexcursies in de Ganzenhoek bleken ook prima geschikt voor de liefhebbers van natuurfotografie. De wandelingen zijn

nooit veel langer dan vijf kilometer en het tempo ligt niet erg hoog omdat er steeds wel iemand is die iets bijzonders ziet of hoort. Onderweg zijn in ieder geval de mooiste foto's gemaakt van libellen, hagedissen en paddenstoelen.

In 2025 gaan we weer een nieuwe serie natuurexcursies plannen en is de keuze gevallen op het Koninklijk landgoed De Horsten in Wassenaar. De wandeling daar gaat via het moerasbos en de Horstlaan door de polder richting Raaphorst en de Seringenberg om via het Molenpad en Ter Horst weer op het beginpunt terug te komen. Een mooie en afwisselende wandeling door verschillende biotopen en daarmee veel kans op een diversiteit aan waarnemingen.

Voor de natuurfotografen onder ons die het leuk vinden om eraan mee te doen kiezen we eind oktober op de ledencontactavond uit maximaal vijf foto's per deelnemer de mooiste twaalf foto's van 2025 uit om daar een kleine expositie mee te organiseren. De natuurexcursies worden tijdig vermeld in de activiteitenkalender op de webpagina van onze afdeling. Mocht je eens meewillen, en misschien meedoen met de fotowedstrijd, houd deze agenda of de e-mail met aankondigingen in de gaten.

De winterexcursie van 2025 is gepland op 15 februari: zie *Programma Werkgroepen KNNV, Algemene activiteiten* op blz. 5.

Jaarverslagen 2024 KNNV

t.b.v. Algemene Ledenvergadering in maart 2025

Jaarverslag 2024 Vogelwerkgroep Anke Burgers

Het excursiejaar 2024 werd wederom afgetrapt met de klassieke winterexcursie richting Zeeland. Deze keer reden wij weer de oostroute, via een bezoek aan de Hoekse Waard met het Oude gemaal en Oudeland van Strijen, naar Battenoord met de flamingo's en ten slotte eindigend bij de Brouwersdam.

Daarna volgde een heel nat en koud voorjaar, maar onze excursies vielen dit jaar vaak redelijk gunstig, waardoor van de vijftien geplande excursies er veertien door konden gaan. Daarnaast heeft Hans van As in mei in Mariapeel nog een lang weekeinde georganiseerd. Ook mochten wij (en IVN-vogelaars sloten bij ons aan) op een novemberavond genieten van een mooie presentatie van Jan Westgeest: *Vogeltrek in Vogelvlucht*.

Vlak voor de zomer meldde Ad dat hij wilde stoppen met zijn coördinatorschap. Zo mogelijk elke keer bij een excursie aanwezig zijn ging hem toch wel zwaar wegen, na zo'n negen jaar. Hij is door de werkgroep uitgebreid bedankt voor zijn jarenlange inzet.

Ik ga wel door met het coördinatorschap en heb een mooie groep goede vogelaars bereid gevonden om tijdens de reguliere excursies de taak van Ad over te nemen, te weten in alfabetische volgorde: Arthur, Erik, Frank, Jaco, Marco, Stan en Theo. Ad zelf zit ook in deze groep, maar nu voor af en toe een excursie.

Daarnaast zijn nog veel andere leden actief, met Marianne en Stan in de voorhoede, om zo af en toe een extra excursie te organiseren. Zo hebben we genoeg aanbod om iedereen aan zijn/haar trekken te laten komen.

Verder is de Nestkastenwerkgroep o.l.v. Stan goed bezig geweest: de mezen- en mussennestkasten die in een eerder jaar verspreid in Leiden waren opgehangen, werden geïnventariseerd en schoongemaakt.

Ook de minicursus *Tuinvogels herkennen* o.l.v. Reinier en Stan werd weer gegeven in de vorm van een avond theorie en een ochtendexcursie.

Gedurende het hele jaar waren de leden van de Vogelwerkgroep actief op onze twee WhatsApp-groepen, om vogelfoto's en ervaringen dicht bij huis uit te wisselen.

Ten slotte: niet als werkgroep, maar wel individueel zijn veel leden betrokken bij inventarisaties, presentaties, vogelcursussen, vogelbescherming, enzovoort.

Het aantal leden is dit jaar met één toegenomen tot 69. Drie leden hebben opgezegd, maar vier leden zijn er bij gekomen. Daarnaast zijn er nog twee leden die in de kennismakingsperiode zitten.

Jaarverslag 2024 Plantenwerkgroep (PWG) Koen van Zoest (tekst en foto's)

De PWG ontplooidde zoals elk jaar ook in 2024 een grote variatie aan activiteiten, 10 keer binnenshuis, in het MEC Oegstgeest, en 22 keer in het veld.

Voor een eerste keer verzorgde de PWG met steun van verschillende leden het praktijkdeel van de hybride basiscursus flora in de vorm van -naast een kennismakingsbijeenkomst- vier studieavonden met determineren en vier excursies. Het theorieel (veertien digitale lessen) werd verzorgd door FLORON-Nijmegen.

(advertentie)

VAN DER WIEL

Nieuwe Rijn 62 - Leiden
Tel. 071 512 41 08

*"De beste verrekijker?
Daar hebben we aardig kijk op!
Kom eens langs zodat we samen
kunnen kijken en vergelijken."*

Voor meer informatie, kijk op www.vanderwieloptiek.nl

De achttien cursisten toonden zich zeer tevreden over vorm en inhoud van het praktijkdeel. Ze hebben leren werken met Heukels of Eggelte en hebben in het Leidse Heempark, bij het Valkenburgse Meer, in Berkheide en in de Boterhuispolder veel planten leren kennen die in uiteenlopende biotopen thuishoren. De vier cursusleiders van de PWG zeiden na afloop dat zijzelf misschien nog wel het meest van de cursus hadden geleerd en genoten! Echt een succes dus.

Deze ervaring leidde tot het voornemen om het determineren vaker op de agenda van de studieavonden te plaatsen. Daardoor wordt het weer een echte werkgroep: met inzet en inbreng van de leden. Zo zijn al in november wintertakken van inheemse bomen bekeken, iets wat in 2025 een vervolg zal krijgen.

Maar er waren ook twee goed bezochte lezingen: 'Rewilding steden' (Marco Roos) en 'Plantengemeenschappen: hoe maak je een vegetatieopname?' (Harrie van der Hagen). Dit laatste is in augustus daadwerkelijk in de praktijk geoefend op Lentevreugd. Zoals elk jaar is er weer gemonitord in de duinen: dit jaar in de Ganzenhoek. We troffen er grote aantallen Glad biggenkruid, maar ook een deprimerende verruiging! Daarnaast monitorden individuele leden een route bij de Wassenaarse Slag, bij de Cantineweg Katwijk en in de Coepelduynen Noordwijk.

Inventariseren deden we tweemaal in wijkpark Kweeklust (samen met KweeklustVrienden) en tweemaal op de Ecotuin van DZB aan de Nachtegaallaan. Hier vonden we Esdoorn ganzenvoet en Vreemde ereprijs, maar ook een berm die volledig werd overwoekerd door de invasieve exoot Azijnboom.

De coördinator inventariseerde op verzoek ook nog de (schijn)-grassen op begraafplaats Groenesteeg (o.a. Kamgras en Spelt) en de vegetatie van een pestboseilandje op volkstuinvereniging Zonneveld (mooie populatie Gulden boterbloem; foto).

In het hoogseizoen is viermaal een avondwandeling gemaakt om stadsplanten te zoeken: in de Coebel, de Professorenwijk, Groenord en het Centrum. Die in Zuid-West ging niet door vanwege code-oranjewersverwachting. We kwamen leuke soorten tegen als Dolle kervel (foto onder), Hondspeterselie,

Koreaanse netel en Stippelklaverzuring.

De kwartaalbomenwandeling is inmiddels traditie en bracht ons in het Huigpark (winter en zomer) en naar Huys te Warmont (lente) en Ter Wadding (herfst).

De meeste activiteiten waren in en om Leiden; veel leden van de werkgroep vinden dat prettig. We boffen dat de Leidse regio rijk is aan een grote variatie aan habitats, waar we een brede range aan planten kunnen aantreffen. Maar bestemmingen verder weg zijn in de toekomst zeker niet uitgesloten.

Dit is een beknopte weergave van een vol programma. De ongeveer 35 leden van de PWG vonden daarin, ieder naar eigen interesse, voldoende van hun gading. Het samen eropuit trekken, het zoeken en het bespreken van vondsten biedt veel gemeenschappelijkheid, gezelligheid en natuurbeleving. Geen reden dus voor grote veranderingen. Al is natuurlijk geen jaar hetzelfde, net als de natuur!

Jaarverslag 2024 en planning 2025 Mossenwerkgroep Hollands Duin

Jeannette Teunissen (tekst en foto)

Frietzakkbekermos, *Cladonia humilis*

In 2024 ging onze aandacht behalve naar mossen ook uit naar lichenen (= korstmossen).

Onze vijf excursiegebieden waren Backershagen, Langeveld, buitenplaats Elswout, Noordduinen Noordwijk vanuit de Duindamseslag, en het Visserspad vanaf Kraantje Lek.

De vier studieavonden hielden we weer in het Jan Verwey Natuurcentrum in Noordwijk, met het zeer gewaardeerde gastheerschap van Jelle van Dijk.

Bij de afsluiting van het seizoen 2023/2024, in april, besloten we het activiteitschema iets te wijzigen: studieavonden op de tweede dinsdag in september en november, en excursies op de tweede woensdag van oktober en december.

Planning voor 2025:

- studieavonden op 14 januari en op 11 maart
- excursies op 19 februari en op 9 april.

De excursiegebieden kiezen we op de voorafgaande studieavond.

Op 11 maart stellen we het programma samen voor het seizoen september 2025 tot en met april 2026.

Jaarverslag 2024 Paddenstoelenwerkgroep

Leo Jalink en Eke van Batenburg (foto's: Eke)

De Paddenstoelenwerkgroep is in 2024 drie keer op excursie geweest. Minder dan gewenst, maar dat hangt deels samen met een gek en deels arm paddenstoelenjaar en deels met overvolle agenda's. We gaan vooral op excursie als we weten dat er het nodige te vinden zal zijn. Daarom werken we niet met een van te voren vastgelegd excursieprogramma, maar met een maillijst. Excursies worden een à twee weken te voren via de mail aangekondigd en dan ook op de KNNV-website gezet. De maillijst van paddenstoelen-geïnteresseerden telt inmiddels ruim veertig namen. Als je ook op die **maillijst** gezet wilt worden, kun je dat even melden aan leo.jalink@naturalis.nl.

Onze eerste excursie in 2024 ging naar De Horsten. We waren met zeven deelnemers. Het weer was goed met af en toe zon en af en toe bijna zwarte, dreigende lichten. Meer dan tien minuten regen hebben we niet gehad. Behalve dertig paddenstoelsoorten zagen we ook bloeiende sering en kievitsbloemen. Een heel leuke vondst waren de grote exemplaren van de Zaagselherenzwam (foto).

Onze tweede excursie was op 13 oktober met bestemming Warmonderbos. Het totaal aantal deelnemers was acht, en met 22 soorten was dat bijna drie per persoon. Er waren veel Rodekoolzwammetjes in diverse stadia van kleur en vorm en dat was een grote stimulans voor de fotografen. Andere leuke vondsten waren de Zwarte kluiwzwam, grote groep Spitsschubbe parasolzwammen, fotogenieke Goudvliesbundelzwammen en het was een sport om de Poederzwamgast op de al pikzwart geworden Grofplaatrussula's te vinden.

Onze derde excursie was op 23 oktober naar de noordkant van de Coepelduynen. Het aantal deelnemers (19) was overweldigend en ook het aantal paddenstoelen viel niet tegen. Er waren ruim 60 soorten en sommige van die soorten stonden er met zeer grote aantallen vruchtlichamen. Van die 61 soorten staan er maar liefst 18 op de Rode Lijst, dat geeft wel aan hoe waardevol dit duingebied is. Er stonden 6 verschillende wasplaten (o.a. die op het voorblad), 1 aardtong en gek genoeg geen enkele knotszwam. Wel vonden we de extreem zeldzame Wortelende kruidenmycena, een soort die enkele jaren geleden in dit gebied nieuw voor Nederland is gevonden. De landelijk zeldzame Viltige aardster was in enorme aantallen aanwezig en we vonden ook het Tweesporig taaisteeltje, de Witplaatveldridderzwam, veel Zandtulpjes (foto) en twee soorten Stuifballen.

Een geplande lezing door de paddenstoelenkenner Chiel Noordeloos ging helaas niet door vanwege ziekte van de spreker. Op 18 oktober heeft Leo een lezing gegeven over duinpaddenstoelen, en vooral over de meest extreme daarvan: de soorten die in kaal zand bij Helmgras groeien of op de Helm zelf, vaak in de zeereep maar ook bij grote verstuingen meer landinwaarts. Van alle besproken soorten waren fraaie foto's te zien. De ruim twintig toehoorders kregen een goed beeld van de onverwachte rijkdom aan paddenstoelen in dit extreme milieu, waar droogte en stuivend zand een grote rol speelt.

De Paddenstoelenwerkgroep wordt getrokken door Eke van Batenburg en Leo Jalink. We hopen in 2024 minstens twee voorjaars- en drie najaarsexcursies te houden, maar dat hangt natuurlijk ook af van het weer. Excursies worden op de website aangekondigd en via de mail. Ze zijn in principe altijd op woensdagen, van 10 uur tot ongeveer 1 uur, maar door het enthousiasme van de deelnemers wil dat soms ook een uurtje uitlopen.

Jaarverslag 2024 Ontdek Natuur met Citizen Science

Jacqueline Henrot

- 1 Presentatie ter voorbereiding op de Bijentelling: 'Hoe maakt je en bijenvriendelijke tuin?' 28 februari, Maddy van Holland en Jacoline van Gerwe-Buirma.
 - 2 Workshop ter voorbereiding op de Bijentelling: 'Wilde bijen, honingbijen en zweefvliegen. Hoe houd je ze uit elkaar?' 13 maart 19:30–21:30 uur, Zoeterwoude, Maddy van Holland.
 - 3 Workshop ter voorbereiding op de Bijentelling: 'Herkenning van wilde bijen in Cronesteyn' 21 maart 19:30–21:30 uur, MEC Leiderdorp, Maddy van Holland.
 - 4 Te gast bij de talkshow 'Op de rand van de Toekomst': 'Ontdek Natuur met Citizen Science & de Bijentelling' 27 maart 20–22:30 uur, Kunstlinie, Maddy van Holland.
 - 5 Presentatie ter voorbereiding op de Bijentelling: 'Bijenvriendelijke tuinen' 2 april 19:30–21:30 uur, Zoetermeer, Maddy van Holland en Jacqueline Henrot.
 - 6 Rapport over de Biodiversiteit van de Munnikkenpolder 10 april 15 uur, Munnikkenpolder, aangeboden door Ron Mes aan wethouder Gebke van Gaal.
 - 7 Webinar ter voorbereiding op de Bijentelling: 'Bijen en hommels leren herkennen' 15 april 19:30–21:15 uur, online via Zoom, Maddy van Holland.
 - 8 Workshop ter voorbereiding op de Bijentelling: 'Bijentellen' 17 april 19:30–20:30 uur, Bij Mei, Zoeterwoude, Maddy van Holland.
 - 9 Presentatie ter voorbereiding op de Bijentelling: 'Hoe maakt je en bijenvriendelijke tuin?' 24 april 20–22 uur, Buurtvereniging De Kruidentuin, Leiderdorp, Maddy van Holland.
 - 10 Presentatie: 'Oeverplanten en het Citizen Science onderzoek OEVERPLANTEN' 14 mei 19:30–21:30 uur, aan de IVN-Plantenwerkgroep Alphen aan den Rijn, Jacqueline Henrot. Aansluitend op de lezing werd een veldworkshop door de Plantenwerkgroep georganiseerd.
 - 11 Citizen Science Onderzoek 'OEVERPLANTEN' 15 mei tot 15 september, contact: Jacqueline Henrot.
 - 12 Veldworkshop Citizen Science onderzoek 'OEVERPLANTEN' 17 mei 14–15:30 uur, Stinksloot, Leiden, Jacqueline Henrot en Maddy van Holland.
 - 13 Presentatie 'Aan de slag met ObsIdentify en Waarneming.nl' 23 mei 19:30–20:45 uur, Oegstgeest, Douwe Sikkema en Ton Gordijn.
 - 14 Planten, slootdieren, bestuivers en regenwormen monitoren in het Land van Ons 15 juli tot 15 december, Vrouwe Vennepolder, Oud Ade, coördinator: Ton Gordijn.
- Meer informatie over deze activiteiten vindt men onder de tabbladen 'Eerdere activiteiten' en 'Download/Quiz' op de website www.ontdeknatuurleiden.nl

Jaarverslag Paddenpatrouille KNNV Leiden 2024
Roek Vermeulen

Nieuwe trajecten en dalende aantallen
Van half februari tot half april 2024 hebben zo’n 115 vrijwilligers op maar liefst tien locaties amfibieën overgezet en geteld. Na de constante kloeke stijging van de afgelopen jaren zien we nu voor het eerst een daling in de aantallen amfibieën die we hebben aangetroffen: van 3984 in 2023 naar 3292 dit jaar (en dat terwijl er twee locaties bij waren gekomen). De daling is op alle trajecten te zien, waar we beide jaren ongeveer dezelfde inspanning hebben geleverd. Het grootste drama is het aan de Zweilandlaan: komend jaar gaan we daar alleen nog lopen wanneer de padden- trek piekt.

Tabel 1: Resultaten per jaar per locatie

	2024	2023	2022	2021	2020
Stadsp./Broekweg	190	275	472	267	242
Zweilandlaan	96	455	501	292	357
Slaaghs/Bosrode	n.v.t.	n.v.t.	660	444	127
Slaaghsloot	387	428	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Bosrode	295	345	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Oude Spoorbaan	213	223	273	141	63
B.G. Cortspad	1251	1625	559	301	n.v.t.
Meijers/Uhlenbeck	372	429	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Hallenweg	n.v.t.	8	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Bert Garthoffpad	131	29	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
[Vlietweg]	242	167	10	64	n.v.t.
[Stevenshof]	115	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
	3292	3984	2475	1509	789

Tabel 2: Gedetailleerdere resultaten over 2024 per locatie

	St./Br.	Zw.	Slaaghs.	Bosr.	OS	Corts	M/Uhl.	Bert G.	[Vl.]	[Stev.]
bruine kikker	28	11	24	43	25	195	176	17	13	8
groene kikker	2	0	13	8	8	27	7	1	13	1
kikker onbep.	5	0	2	12	0	0	2	0	11	1
gewone pad	71	82	75	24	167	110	78	36	86	51
kl. watersalam.	84	3	272	208	13	919	109	77	119	54
dood	48	5	58	38	15	82	30	19	56	16
in kolk/put	1	3	25	55	2	12	20	n.v.t.	n.v.t.	0

De cijfers in de tabellen gaan alleen over de periode van half februari tot half april. Daarnaast hebben we van februari tot diep in november op allerlei locaties zo’n 2.550 amfibieën uit kolken gehaald. Ook daar zien we de aantallen achteruitgaan, maar dan al sinds een paar jaar. Dat hoor ik ook van kolkencheckers elders in het land.
We kregen dit jaar welkome financiële steun van Fonds 1818; met de laatste 100 euro hebben we net visitekaartjes laten maken om aan nieuwsgierige voorbijgangers uit te delen. Aan de Vlietweg loopt al vijf jaar één vrijwilliger; vanwege de drukte daar (zowel met amfibieën als met auto’s) zijn er afgelopen voorjaar een paar keer mensen bijgesprongen en maken we er komend jaar een officieel traject van voor de hele patrouille. Dat geldt ook voor de Stevenshof, waar één persoon dit jaar een heel lang traject heeft bemenst.

Hemelwater?

De schokkende achteruitgang aan de Zweilandlaan kan allerlei oorzaken hebben, zoals nonchalant groenbeheer (inclusief dui-zendknoopbestrijding met heet water) in het landhabitat en aantasting van de waterkwaliteit in het paaiwater, mogelijk doordat er sinds een paar jaar een hemelwaterriool op uitkomt. We hebben net een paar testkits aangeschaft en de gemeente (die een paar jaar geleden slechts naar het hoogheemraadschap verwees) gaat op mijn verzoek kijken of er geen foutaansluitin-gen zitten.
Ook onze toplocatie aan het B.G. Cortspad wordt door de aanleg van een hemelwaterriool bedreigd. Want ‘hemelwater’ klinkt heel schoon, maar het kan onderweg flink wat microplastics, rubber-en metaaldeeltjes, PAK’s en andere narigheid meenemen.

Waarschijnlijk kunnen we aan het Cortspad alleen nog maar om monitoring van de waterkwaliteit vragen.
Op ons traject Stadspolderpad/Broekweg gaat het ook niet erg lekker en raakten sommige vrijwilligers gedemotiveerd door het gebrek aan padden. Projectontwikkeling is nog altijd een van de grootste bedreigingen voor amfibieën. Zo’n nieuw bedrijventer-rein in plaats van een lekker ruig stukje groen, bijvoorbeeld; er komt binnenkort ook nog een busremise en met een beetje pech een extra fietspad langs het spoor. En ja, dankzij de provinciale vrijstelling van beschermingsmaatregelen voor algemene amfi-bieën mag het allemaal.

Baggeren en schonen

Eind februari kregen we een melding dat er in de Merenwijk gebaggerd werd, midden in het paaiseizoen dus. De Omgevings-dienst Zuid-Holland Zuid is op ons verzoek poolshoogte gaan nemen en vond dat het wel in orde was, ook omdat met behulp van een baggerpomp op een boot alleen het midden van de sloten werd uitgezogen. Pas later hoorde ik van een expert van RAVON dat er dan nog steeds enorme schade wordt aangericht en het paaiseizoen als verloren moet worden beschouwd. Het goede nieuws is dat ik vervolgens een verzoek om advies kreeg van een aannemer die in opdracht van ProRail rond Stadspolder-pad/Broekweg zou gaan baggeren. Dat werd heel interessant, maar het blijft moeilijk te peilen wat het precies oplevert. En soms maak je afspraken met de ene partij en wordt het werk vervolgens door een onbekende derde gedaan die blijkbaar niets met biodiversiteit heeft, zoals nu weer met het maaien en slootschonen aan het Stadspolderpad is gebeurd.

Paddentrappetjes

Goddank gaan er ook weleens dingen goed en zijn gemeentes soms bereid wat extra’s voor amfibieën te doen. Collega’s Mandy en Sander hebben bijvoorbeeld met succes advies uitgebracht over natuurvriendelijke oevers aan het Nassaupad in Zoeterwou-de en over paddentrappetjes in een aantal kolken aan de Tolle-naersingel in Leiderdorp, plus de bijbehorende hellinkjes tegen de stoeprand. De gemeente Leiderdorp bleek ook open te staan voor het beschermen van amfibieën bij de rioolvernieuwing in de Oranje- en Kerkwijk, dus daar hebben we met een club toege-wijde kolkencheckers veel tijd in gestoken om te kijken waar de hotspots zitten. Uit de Leidse Professorenwijk kregen we een melding naar aanleiding van de rioolvernieuwing op een padden-hotspot en daar hebben collega Noor en ik nog even met de uitvoering meegekeken.
Net als vorig jaar heeft de Leidse Paddenpatrouille ook weer aan de veldproef van uitklimvoorzieningen uit kolken meegewerkt die RAVON in Houten heeft gedaan. Dit initiatief werpt intussen door het hele land vruchten af. Nieuwsgierig? Check *Bladgroen* van januari 2024 of kijk op ravon.nl/straatkolken. De paddentrap heeft dit jaar lekker veel aandacht gekregen, van *Natura* en *Vroege vogels* tot de *Volkskrant* en RTL Nieuws.

Lekker vies en moe worden!

Kleine watersalamanders
uit een put: juveniel, subadult
en adult (foto Ilia Neudecker)

De Paddenpatrouille heeft ook weer in diverse lokale bladen gestaan, maar de allerleukste PR is natuurlijk een zoutkistdeksel! Dat hebben we nu met Aaf in voorbereiding. En over Aaf ge-sproken: er heeft een aantal ‘patrouillisten’ geholpen met het evacueren van de sloten bij het pompstation in de Mors.

Lekker vies, nat en moe worden met een waadpak en een schepnet, wat wil je nog meer?

Sinds een paar jaar doen we ook aan het bestrijden van de reuzenberenklauw, om de biodiversiteit in het algemeen te helpen beschermen. Afgelopen jaar hebben we met een paar liefhebbers de reuzenberenklauw, het Stadspolderpad, Zweilandlaan/Oegstgeesterweg, Slaaghsloot en nog een paar locaties te grazen genomen. Je leest er meer over op paddenpatrouille.nl (zie ook de QR-code). Daar kun je je ook als vrijwilliger aanmelden, want we kunnen dit voorjaar zeker weer nieuwe mensen

gebruiken! Het doorgeven van locaties met veel amfibieën stellen we ook op prijs.

Zelf ga ik me voorlopig vooral op het lobby- en advieswerk en op het oplossen van het kolkenprobleem richten. Bij de organisatie van de patrouille doe ik dus een flinke stap terug. Volgend jaar zal collega Sander verslag uitbrengen.

Meer informatie en aanmelding:
paddenpatrouille.nl

QR-code

Interview met Lex Burgel en Marijke Hollander

We hebben bij IVN Leidse regio veel leden die al lang lid zijn. Deze leden hebben dikwijls een prachtige ervaring opgebouwd in het leven, met en zonder de natuur. We laten ze de komende Bladgroen-edities graag aan het woord. We gaan bij ze op bezoek en praten over van alles: van kleuter tot puber tot ouder en soms nog verder. Het derde interview is met Lex Burgel en Marijke Hollander.

Het interview

In de gastvrije woonkamer van Lex en Marijke klinkt de keukenklok met vrolijke vogelgeluiden. Ze zijn beide al lang lid van IVN en KNNV en zitten aan de grote tafel te bedenken, waarom ze erelid zijn gemaakt van IVN. Voor mij is het wel duidelijk, en na het lezen van dit interview vast voor iedereen. Het lijkt alsof ze altijd op pad zijn, excursies doen, iets monitoren, les geven, een handje helpen op de volkstuin of kruidentuin en anders zijn ze wel iets aan het organiseren. Dit interview kan niet volledig zijn.

Samen natuurgidsen

Ik ken Lex en Marijke van de Natuurgidsopleiding (NGO), waar ze in het docententeam zaten. Het docententeam zorgde samen voor een intensieve en heerlijke opleiding van anderhalf jaar. Ze zijn bij twee lichtingen docent geweest en zijn nu nog betrokken als gastdocent.

Bijna twintig jaar geleden, zo tegen hun pensioen, deden ze samen zelf de NGO van IVN. Met Els van Venetië kozen ze Natuurgebied Lentevreugd als adoptie-terrein (AT). Lentevreugd werd in die tijd door Staatsbosbeheer omgevormd van bollengebied naar natuurgebied, met het doel om een gevarieerde vegetatie te krijgen. Staatsbosbeheer groef waterplassen en beekachtige waterlopen ('rellen') en maakte glooiingen in het terrein. Net daarna werd

het hun AT en ze vonden het heel interessant om te zien hoe flora en fauna zich in het gebied ontwikkelden.

Lex en Marijke gaven en geven er nog steeds diverse excursies, bijvoorbeeld over nachtvliners en vogels en tot twee jaar geleden namen ze groepen mee voor een wandeling langs de 'kwelplek'. Deze plek was mysterieus en bij het opborrelende water stopten ze altijd om heel voorzichtig met een stok te bepalen hoe diep het water was. En dat was erg diep. Toen Dunea de waterleidingen in het gebied ging vernieuwen, was de 'kwel' opeens verdwenen. Het bleek al die tijd een lek in de waterleiding te zijn geweest, maar "we hebben er lang plezier aan beleefd", vertelt Lex. Het is nu een mooie aanleiding om een gesprek over drinkwater te beginnen en bezoekers bijvoorbeeld over waterwinning, medicijnresten en de prijs van water na te laten denken. Water, de waterwegen en de cultuurhistorie zijn voor Lex trouwens altijd een dankbaar onderwerp van gesprek. Bij de NGO en elders geeft Lex er graag lezingen over.

Wanneer is de liefde voor natuur ontstaan?

Natuur is er bij Marijke met de paplepel ingegoten. Haar ouders gingen altijd met de kinderen naar buiten. Haar moeder begon onder andere op een stuk braakliggend terrein met moestuinieren. In de winter deden ze strandwandelingen en zochten naar botten en schelpen. Ze gingen vaak zeilen en op vakantie

kampeerden ze in Frankrijk, waar Marijke graag in de beekjes speelde. "Ik heb geboft met zulke ondernemende ouders", zegt Marijke.

Tijdens de middelbare school ontstond bij Marijke de echte aandacht voor natuur en met name voor de planten. De leuke plaatjes in de Flora spraken haar aan. Later op de Academie voor Lichamelijke Opvoeding kreeg ze zelf interesse in botten en skeletten. Daarna breidde haar interesse zich steeds verder uit.

Lex was in zijn jeugd niet zo met 'natuur' bezig. Hij was een huismus, die van brommers en auto's hield en graag ging zeilen. Het is dus eigenlijk Marijke die ervoor heeft gezorgd dat Lex de natuur is gaan waarderen. Zij nam hem mee naar de Wadden voor de wintervogels en op zijn 24e werd hij een vogelaar.

Vogelwerkgroepen, -monitoring en nog meer vogels

Tijdens de NGO ging Lex op stage bij de Landschappencursus en bij de Vogelwerkgroep IVN via Bennie Schoonderwoerd. Dat was het begin van de intensieve betrokkenheid bij allerlei vogelwerkgroepen. Lex kwam via Jan Westgeest bij Vogelwerkgroep Meijendel en begon toen met de BMP-tellingen voor SOVON en al snel ging Marijke ook mee. Eerst kavel 71. Dat ligt ten zuiden van Duinrell en ten westen van Hertenkamp. Later telden ze ook

72 en Hertenkamp (105). Vooral in het vroege voorjaar genoten ze van de eerste zanglijsters. Het tellen hebben ze zo'n vijf of zes jaar gedaan, om daarna zo nu en dan voor tellingen in te vallen. In het voor- en najaar geeft Lex nog in totaal zes avonden cursus met zes excursies bij de Vogelwerkgroep Koudekerk, waar hij via Wouter Gerstel terecht kwam. Hij is nu nog steeds een van de docenten bij de Vogelcursussen van IVN en is gids bij excursies van de Vogelbescherming. Zijn leukste vogels? Dat zijn de kuifkoekoek, kraanvogel, roodhalsfuut en het bokje.

Activiteiten in en rond Oegstgeest

Ze wonen in Oegstgeest en zijn dan natuurlijk ook betrokken bij de lessen, die MEC Oegstgeest (het Milieu Educatie Centrum) jaarlijks organiseert voor negentig groepen basisschoolleerlingen. Marijke verzorgt een deel van de lessen over 'Herfst in het bos', 'Stoeplantjes' en 'Wintervogels'. Voor volwassenen organiseert het MEC wandelingen rond Oegstgeest, waarvan Marijke er zes doet. Lex geeft de Watervogelexcursie in Polders Poelgeest en om de zoveel jaar regelt hij voor Alexander de Vos een ploeg wilgenknotters.

Marijke regelde geld bij de gemeente Leiden voor een grote kruidenbak als voedselplek voor insecten en voor mensen. Uiteindelijk kwam de bak terecht bij het winkelcentrum aan de Lange Voort in Oegstgeest. De winkeliers waren bang dat het een

hangplek zou worden, maar nu adviseren ze klanten om hier kruiden te plukken en wordt het enorm gewaardeerd. Nu onderhoudt ze al vijftien jaar de kruidenpluktuin met vrijwilligers van MEC Oegstgeest.

De voorliefde voor buiten zijn.

Marijke zet zich op veel plekken in voor de flora. Ze doet diverse inventarisaties, zoals in de Plantenwerkgroep van de KNNV, inclusief het grote Stinsenplantenonderzoek. Soms inventariseert ze planten in opdracht van Dunea, Staatsbosbeheer of gemeente Oegstgeest. Deze kennis zet ze met plezier (en gemak) bij IVN in voor de Werkgroep Actieve Natuur Tochten (WANT) en Natuurlijk Tuinieren. Ze geniet van het buiten zijn.

Als Marijke elders op pad is, dan vaart Lex als vrijwillige schipper op veerpont de Heere Schouten of geeft hij ergens een lezing of Excursie op Verzoek voor IVN. Verder hebben Lex en Marijke in het bestuur van IVN gezeten en hielp hij de afgelopen jaren bij de herstart van een paar werkgroepen van IVN. Ze komen tot rust wanneer ze naar de vogels in de tuin kijken of bij hun tuinhuisje (al zetten ze zich daar ook in, voor bijvoorbeeld het onderhoud van gereedschap).

Wat zijn de tips van deze doorgewinterde gidsen?

Een goede gids heeft drie eigenschappen:

- Goede Ogen en Goede Oren, zodat je mensen op onverwacht leuke verrassingen kunt attenderen.
- Veel fantasie en ezelsbruggetjes.
- En leuke verhalen

Een grapje over het roodborstje: De roodborstjes trekken na de zomer weg en in de winter krijgen we bezoekers uit het noorden. Als je goed luistert dan hoor je hun Zweedse accent.

Leuke ezelsbruggetjes kun je ophalen bij Nico de Haan, zoals die over de Rietgors. De Rietgors stond achteraan bij het uitdelen van de zang. Luister maar: twiet-twiet-twiet- ik kan het niet.

Bij de duivelsbeet in het riet is een mooi verhaal te vertellen. Voor inspiratie kun je terecht bij de boeken van Els Baars.

Wat ook altijd goed werkt is de zintuigen in te zetten, zoals het laten proeven van en ruiken aan planten. Verder kun je bijvoorbeeld samen soep maken of thee van dennennaalden.

Hebben jullie nog een boodschap voor de lezers?

Lex: We vergeten heel gemakkelijk wat vroeger normaal was. Vroeger zaten de autoruiten na een rit vol met insecten en zag het witte zeil van de boot zwart. Maar waar zijn de wolken vliegjes nu? Ons eigen referentiekader van de natuur verandert onbewust. Laten we zo nu en dan stilstaan bij die shifting baseline. Verandering van natuur en landschap is soms negatief, maar is niet altijd slecht nieuws.

Marijke: Je kunt altijd naar buiten om van natuur te genieten. Daar heb je geen speciale dingen voor nodig. Er is altijd wel iets te zien. Zelfs tussen de stoeptegels is van alles te vinden.

Beiden: we hebben veel mensen enthousiast weten te maken. Maar vooral bij kinderen hoop je een vlammetje aan te wakkeren. Heb je de interesse van de kinderen, dan nemen ze hun ouders erin mee. En dan hoop je dat het vuurtje voldoende basis heeft om te blijven branden.

Ant Brandenburg

Natuurgidsen gevraagd voor Huys te Warmont

Ieder jaar verzorgt het team IVN-natuurgidsen een aantal publieksexcursies op het landgoed Huys te Warmont. Bij voorkeur iedere lente, zomer en herfst, al zou de winter zich daar evengoed voor lenen. Wat betreft planten, vogels, paddenstoelen, insecten en wat al niet, heeft het landgoed veel te bieden. Afhankelijk van het aantal beschikbare gidsen maken we een planning voor de excursies. Doorgaans zijn dat per gids enkele excursies per jaar,

soms aangevuld met een excursie op aanvraag.

Na het vertrek van enkele gidsen hebben we dringend behoefte aan nieuwe instroom van natuurgidsen of natuurliefhebbers die dit kunnen en willen doen.

Graag contact met coördinator Edward Sodderland, mailadres ew.sodderland@casema.nl, tel. 06-25.18.10.95.

Voorjaarsactiviteiten IVN Natuur in Dynamiek

Wintercafé

De werkgroep "Natuur in Dynamiek" organiseert samen met de werkgroep "Natuur en Gevoel" een gezellig Wintercafé, met als thema: "Goed Leven in de Leidse Regio".

Een café voor alle IVN'ers en KNNV'ers in de Leidse Regio.

Een café mét drankjes en hapjes.

We nodigen jullie graag uit om deel te nemen!

- in het MEC Leiderdorp
- op zondagmiddag 16 februari, 14 -17 uur

We leven in een fantastische tijd, onze brede welvaart is hoog in de Leidse regio.

Onze gezondheid, zinvol werk en een mooie omgeving spelen daarbij een belangrijke rol. Maar, we plegen roofofbouw op de aardbol. Hoe kan je het leuk houden voor jezelf zonder de natuur te schaden. Goed leven in een gezonde aarde.

Je wordt tijdens het café getraakteerd op film; een interactieve presentatie over de ontwikkelingen in de biodiversiteit en het landschap; en we gaan samen creatief worden! Het resultaat zal een verrassende blik op de toekomst van onze geliefde Leidse Regio zijn.

Aanmelden: door uiterlijk vrijdag 14 februari een mailtje sturen naar Werkgroepklimaat.ivnleidse regio@gmail.com

Maximaal veertig deelnemers, op volgorde van aanmelding: vol is vol!

Kosten: gratis, inclusief hapjes en drankjes!

Info: Rudi van Venetië, 06-10.40.15.04

Paashazenspeurtocht

In april gaan we de Boterhuispolder in. We laten ons informeren over de ontwikkelingen in de polder, en we gaan fietsen.

We zien hopelijk veel weidevogels, en mogelijk paashazen.

Een afwisselende middag dus.

De datum en locatie staan nog niet vast.

Ben je geïnteresseerd, houd dan de IVN Nieuwsbrief en de IVN-Leidse regio website in de gaten:

<https://www.ivn.nl/afdeling/leidse-regio/activiteiten>.

Hoe kijkt u aan tegen biodiversiteit?

Heeft u dat nou ook? Dat je van alles leest over de stand van de natuur, over de biodiversiteit, dat het alarmerend snel achteruit gaat, maar dat er toch ook weer lichtpuntjes zijn.

Waar hebben we het eigenlijk over, als we spreken over het begrip "biodiversiteit"? En: moeten we ons nu ernstig zorgen maken, of valt het wel mee? Ik wil een poging doen om dat ingewikkelde begrip uit elkaar te pluizen.

Wat is Biodiversiteit:

Het betekent: de verscheidenheid in de levende natuur. En dan gaat het over drie zaken: het aantal soorten planten en dieren, de genetische variatie binnen een soort en de verscheidenheid aan leefgebieden/ecosystemen. Als er gesproken wordt over biodiversiteit, dan bedoelt men meestal de toe- of afname van het aantal soorten planten en dieren. Echter, het meest essentieel is de genetische variatie binnen de soort. Zoals ieder mens een beetje verschilt van de ander, zo is er geen plantje of dier volledig identiek aan de ander, ook al zijn ze van dezelfde soort.

Het belang van biodiversiteit:

Die genetische variatie, die verscheidenheid binnen een soort plant of dier, maakt ze weerbaar, robuust, veerkrachtig tegen veranderingen in de omgeving. Er zijn meestal wel een paar individuen binnen de soort die kunnen omgaan met een verandering van buitenaf. Er vallen dan veel andere individuen af, maar de soort blijft bestaan. De ultieme overlevingsstrategie van de natuur!

Bedreigingen van de biodiversiteit:

Oorzaken: versnippering van natuurareaal, aantasting habitatkwaliteit en te snelle veranderingen in het milieu:

- Versnippering van natuurareaal:

Ruimtelijke ingrepen door de mens in natuurgebieden leiden tot versnippering van die gebieden; ruimtelijke ingrepen, zoals aanleg van wegen, uitbreiding van woongebieden. Ook natuurlijke ruimtelijke ingrepen als zeespiegelstijging (die op zich weer

het gevolg is van menselijk gedrag) kunnen natuurgebieden fragmenteren (eilandvorming).

- Aantasting habitatkwaliteit:

Aantasting door verdroging, verstoring, extreme klimaatschommelingen en milieuverontreiniging.

- Denk bij te snelle veranderingen in het milieu aan klimaatverandering, waardoor temperatuur zo snel stijgt dat plant- en diersoorten niet tijdig kunnen migreren met hun verschuivende klimaatgordel.

Verstoring door de mens (recreatie, jacht, verkeer).

- Invasieve exoten. Er komen veel nieuwe soorten (exoten) van elders ons land binnen; gelukkig is slechts een heel klein aantal echt invasief. En, onder bepaalde omstandigheden kan een invasieve boomsoort ook positieve effecten op het bos hebben.

Biodiversiteit in ruimte en tijd:

Het maakt nogal wat uit of we kijken naar de biodiversiteit op wereldschaal of in onze duinen. Het maakt nogal wat uit of we kijken naar agrarische gebieden of natuurgebieden, de stad, het bos, zoete of zoute wateren. En, het maakt ook nogal wat uit of we de huidige biodiversiteit vergelijken met de situatie in onze eigen jeugd, of dat we veel verder terug in de tijd gaan kijken.

Wereldwijd:

Het Living Planet Report van het WWF stelt dat de populatiegrootte van wilde dieren wereldwijd in vijftig jaar gemiddeld met 73% is gedaald. Op de Rode Lijst blijkt 28% van alle soorten met uitsterven bedreigd te worden. Dat zijn treurig makende cijfers

die een sterke daling van het aantal soorten laten zien. We moeten wel bedenken dat sinds het ontstaan van leven op de aarde er al vijf keer een mega-ramp plaatsvond, waardoor telkens 80 – 90 % van alle dieren en planten uitstierf. Rampen, die niet door mensen werden veroorzaakt. De mens bestond toen immers nog niet.

In de toekomst zal klimaatverandering veel soorten en habitat-typen negatief kunnen gaan beïnvloeden. Ook voor de mens zullen delen van de aardbol praktisch onbewoonbaar worden. Oorzaken daarvan zijn hitte, droogte en zeespiegelstijging. Daarnaast zijn verdergaande ontbossing, bevolkingsgroei, en milieuverontreiniging stressfactoren.

Vanaf de laatste ijstijd in onze contreien:

Vanaf ongeveer 9.000 jaar voor Christus, na de laatste ijstijd, is er in de regio waar Nederland nu ligt, sprake van grootschalige natuurlijke bosontwikkeling. Dat heeft geleid tot een afname van de biodiversiteit. De ontwikkeling van de landbouw in de middeleeuwen, vanaf grofweg 1000 jaar na Christus, zorgde voor meer variatie in het landschap en een daarmee gepaard gaande toename van het aantal soorten planten en dieren. Met het op gang komen van de industrialisatie (halverwege de 19e eeuw) nam de biodiversiteit weer af. Maar, over de hele periode van ruim 10.000 jaar is er een toename van met name het aantal plantensoorten, maar ook van diersoorten tot nu.

In ons eigen land is de ontwikkeling van de biodiversiteit sinds omstreeks 1900 onderwerp van studie. Er is in die vorige eeuw een stevige achteruitgang van de biodiversiteit gaande geweest. Echter, vanaf 1970 treedt een voorzichtig herstel op in de bossen en in de stad.

De biodiversiteit is in de landbouwgebieden nog steeds onverminderd slecht. Ook in de zoete wateren en estuaria valt de biodiversiteit tegen.

Positief is wel, dat we in Nederland op een relatief klein oppervlak veel verschillende landschappen en dus ook diverse ecosystemen

kennen. In ons volle land moet immers alles een plaatsje hebben. Dat heeft een lappendeken aan – veelal kleine – natuurlijke leefgebieden tot gevolg, alle met eigen biodiversiteit.

De komende tijd kan klimaatverandering voor meer dan 60% van de soorten en habitattypen een bedreiging worden, op het land vooral door de temperatuurstijging en perioden met extreme droogte en in zee met name door zeespiegelstijging. Voor circa 20% van de soorten en habitattypen is klimaatverandering echter een kans.

En in de Leidse regio?

Het lijkt erop dat de biodiversiteit in de Leidse regio de laatste vijftig jaar al met al stabiel is. In de stad Leiden nemen we een stijging van het aantal planten en diersoorten waar. In de duinen is geen sprake van afname. Beschermde status en intensief natuurbeheer hebben een positief effect. De agrarische Boterhuispolder wordt op meerdere plekken biologisch beheerd. Hopelijk heeft dat een gunstig effect op de weidevogelpopulaties... Een intensieve telling in het Nationaal Park Hollandse Duinen in 2018 leverde een resultaat op van meer dan 7000 soorten, veel meer dan de verwachte 5000. Maar, het milieu is nog altijd niet op orde: waterkwaliteit, stikstofdepositie en verdroging zijn bedreigingen voor de biodiversiteit.

Maatregelen om biodiversiteit te versterken:

Een natuurgebied heeft een minimale omvang nodig om het robuust te maken. Ook variatie in het landschap binnen het natuurgebied is goed voor de biodiversiteit. Natuurverbindingen tussen natuurgebieden vergroten het areaal. Hoe groter het areaal, hoe meer genetische variatie binnen de soort die er leeft. Dat maakt de soort robuust tegen ziektes en veranderingen in de omgeving.

Ten tweede: de milieuecondities verbeteren. Denk aan de stikstofneerslag, de verzuring, de overmaat aan voedingsstoffen in het water, en de schadelijke chemische stoffen zoals bestrijdings-

middelen en industriële producten als PFAS.

Ten derde: de klimaatverandering. Die is helaas al niet meer te stoppen. Wel kunnen we proberen te voorkomen dat de veranderingen te snel gaan, door de uitstoot van broeikasgassen zo snel mogelijk te beperken, en bossen toekomstgericht te beheeren.

Ten vierde: geef de natuur rust, waar ze dat nodig heeft.

Samenvattend:

We moeten ons zorgen maken over de achteruitgang van de biodiversiteit. Met name wereldwijd is de situatie alarmerend. In ons eigen land lijkt de achteruitgang gemiddeld genomen wel gestopt, en zien we in sommige landschappen zelfs een toename. Echter, in de afgelopen eeuw zijn we opvallend veel soorten kwijtgeraakt en is door de versnippering van natuurlijke landschappen de populatiegrootte van veel soorten verkleind. Veel plantensoorten van voedselarme omstandigheden hebben plaats gemaakt voor meer algemene soorten, van voedselrijke condities. Gelukkig blijven de leefgebieden in ons land erg gevarieerd.

Als we nieuws over biodiversiteit horen, dan is het vrijwel altijd negatief: de biodiversiteit gaat hollend achteruit. Het maakt echter groot verschil of we kijken op de schaal van de hele wereld of die van de Leidse regio. Het is van belang om onderscheid te maken tussen informatie over populatiegrootte, dan wel aantal soorten, of aantal ecosystemen.

Tot slot: veranderingen in de biodiversiteit zijn door de geologische tijdperken heen altijd aan fluctuaties onderhevig geweest. Dat waren fluctuaties als gevolg van natuurlijke klimaatveranderingen, en heftige gebeurtenissen als vulkaanuitbarstingen en meteorietinslagen. Maar de natuur blijkt zich telkens weer te herstellen: ze blijkt robuust en veerkrachtig te zijn, als ze maar de tijd krijgt. Anno nu is de negatieve invloed van de mens echter bepalend voor de trends in biodiversiteit.

Rudi van Venetië

Rudi.vanvenetie@gmail.com

Lid van de IVN-werkgroep Natuur in Dynamiek

Leden Contact Avond KNNV een korte impressie

Op deze jaarlijkse avond vóór en dóór leden op 30 oktober 2024, wordt alle leden de gelegenheid geboden om bijvoorbeeld bijzondere natuurvondsten te laten zien en/of te bespreken.

Velen maakten daar gretig gebruik van, voor een gehoor van circa vierentwintig leden.

Aaf Verkade meldde dat zij niet alleen aan vissenmonitoringsonderzoek doet (zie haar website www.onderwaterinleiden.nl), maar gaf ook een voorbeeld van vissenbescherming. En wel in de vorm van het in veiligheid brengen van de vissen in een te

dempen sloot tegenover Naturalis.

Lex Burgel maakte de aanwezigen attent op het nieuwe boekje *Kleine natuurwandelingen in en rondom Leiden* (te koop bij De Kler), met niet minder dan dertig korte wandelingen in natuurgebieden in de omgeving van Leiden. Lex is een van de samenstellers.

Joop Vlieg vertelde kort over de 'orchideeën' onder de paddenstoelen ofwel de wasplaten die slechts voorkomen in duinen en schrale graslanden. Tevens vroeg hij aandacht voor het monitoren van oeverplanten in Oegstgeest.

Zie over het 'Citizen Science'-Oeverplantenonderzoek ook *Bladgroen* mei 2024.

En Ron Mes vroeg om helpers bij het project van SOVON voor de landelijke (met name halsband)parkietentelling op 21 december en 11 januari in de schemering.

Zie ook *Bladgroen* oktober 2024.

Jeannette Teunissen schetste onder de noemer van 'Steeds meer leven' enkele gevolgen van de introductie van de exotische soorten Amerikaanse vogelkers ('bospest') en (Zuid-Afrikaanse) Bezemkruiskruid. Na verloop van tijd kregen die steeds meer schimmels, spinnen die o.a. schimmels eten en bladgroen-etende insecten (vraat van o.a. luizen) te verduren.

Reinier de Man gaf een prachtige presentatie over de ins en outs van natuurfotografie vooral van insecten en vogels. Aan de orde kwamen o.a. techniek en compositie (o.a. lichtval, achtergrond, kleurencombinaties, omgeving en beweging).

Koen van Zoest vroeg aandacht voor de jaarthema's van de samenwerkende botanische tuinen: voor 2024 Plant en Insect en voor 2025 Plant en Mens. Hij presenteerde een viertal planten. De (door de mens uit het Middellandse-Zeegebied gebrachte) geribde wolfsmelk, de (met kuipplanten meegereisde) slipbladmelkdistel, de (door de mens uit warmere streken gebrachte) kransnaalbaar en het (vooral in de door mensen aangelegde grote rivierenoevers voorkomende) slijkgroen.

Marco Witte sloot de wederom bijzonder geslaagde avond 'warm' af met zijn presentatie over het Griekse Kerkinmeer. Uit zijn vele mooie foto's bleek het grote belang ervan voor watervogels, o.a. pelikanen, de kwak en de dwergaalscholver, en o.a. voor vele vlindersoorten.

Frank Kooper

(advertentie)

VAN DER WIEL

Nieuwe Rijn 62 - Leiden
Tel. 071 512 41 08

*"Van der Wiel Optiek
heeft een grote collectie
loepen. Wij geven u
graag advies en uitleg!"*

Voor meer informatie, kijk op www.vanderwieloptiek.nl

Werkgroep Natuurbescherming KNNV bemenst!

De oproep voor bemensing van de KNNV-werkgroep Natuurbescherming in het meinumner van Bladgroen heeft succes gehad. De kakelverse werkgroep telt in elk geval drie leden.

De oprichting ervan was een lang gekoesterde wens van het bestuur en zelfs eigenlijk noodzakelijk geworden, gelet op de verstevigde nadruk die onze onlangs geactualiseerde (landelijke) statuten leggen op natuurbescherming. En wel naast onze overige na te streven verenigingsdoelen: natuurkennis vermeerderen en natuurbelangstelling aankweken.

Ons verenigingsdoel omvat nu dus ook "het bijdragen aan natuur- en landschapsbescherming in de ruimste zin van het woord, in de openbare ruimte, natuurgebieden en leefomgeving van mens en dier, in alle biotopen, in het bijzonder in het 'beheergebied' van de KNNV-afdeling Leiden en omstreken en in Nederland, én het inzetten van wettige middelen en meer speciaal het aante-

kenen of indienen van bezwaar en beroep door de vereniging in woord en/of geschrift, zowel op administratiefrechtelijk als op strafrechtelijk gebied tegen rechtshandelingen die in strijd zijn met wat de vereniging nastreeft in geheel Nederland, op landelijk, regionaal en lokaal niveau."

Deze vernieuwde doelstelling is mede ingegeven door de inwerkingtreding van de nieuwe Omgevingswet begin 2024, welke wet meer dan voorheen ook onze KNNV de kans biedt om – vanuit inhoudelijke invalshoek – zich te bemoeien met / deel te nemen aan / mee te praten over natuur – landschapsbeleid.

Naast de Paddenpatrouille en de Vissenmonitoring/-bescherming hoopt de werkgroep eveneens een bijdrage te kunnen gaan leveren aan de bescherming van onze natuurlijke omgeving.

Frank Kooper

Duurzaamheidsdag Scouting Van Woesikgroep

Vrijwel jaarlijks organiseert IVN Leidse regio een activiteit voor de Scouting Van Woesikgroep in Wassenaar. Zo gingen we in eerdere jaren op zoek naar bodemdiertjes, liepen een natuurpad en gingen op stap met de grondboren om onze bodem te verkennen. We zeiden natuurlijk ook direct ja, toen ons werd gevraagd een bijdrage te leveren aan hun duurzaamheidsdag.

Er is door de scoutingvereniging veel bereikt op het gebied van duurzaamheid. Tientallen zonnepanelen op het dak, aanbrengen van LED-verlichting, geen verwarming meer op gas maar door middel van warmtepanelen en elektrische kachels, het wippen van tegels en het aanleggen van een moestuin. En ook nu nog steeds vele plannen voor de toekomst.

Om dit te vieren werden ondersteunende fondsen, wethouders van Wassenaar en natuurlijk de kinderen met hun ouders uitgenodigd voor een duurzaamheidsdag. Ook de plaatselijke pers was aanwezig. Een duurzaamheidsthema was klimaatverandering, en dan speciaal de piekbuien die daardoor kunnen ontstaan. In twee leeftijdsgroepen (5 tot 9 jaar en 10 tot 16 jaar) gingen we daarmee aan de slag. Met de "wateroverlasttafel" van het MEC-Leiderdorp ontdekten de scouts welke gevolgen zo'n piekbui heeft. Het positieve effect van veel planten in een stad bij de opvang van water werd duidelijk zichtbaar. In het gesprek hierover bleek al heel snel dat alle kinderen een groot voorstander zijn van een groene stad.

Ook gingen we in op de afvalproblematiek. Na een rondje verzamelen van afval in de wijk bekeken we het resultaat in het

scoutinggebouw. De wijk bleek vrij schoon, maar rondom de snackbar was vrij veel zwerfafval te vinden. Aan de hand van meegenomen materiaal (van bananenschil tot plastic flesje en van een stuk papier tot een chipszak) daagden we de kinderen uit dit te ordenen op afbraaktijd. Onderling ontstonden er hevige discussie, maar uiteindelijk werd de puzzel gekraakt. Opvallend dat vele kinderen hier toch al een goede kijk op blijken te hebben.

De scouts kregen na afloop een zakje zaadjes, zodat thuis de tuin (nog) natuurvriendelijker gemaakt kon worden. De scoutingvereniging ontving een grote hoeveelheid biologische kruiden die een goede plaats kunnen krijgen is de enorme border die ze onlangs bij hun gebouw hebben aangelegd. Daarnaast de zoekkaart 'Dieren in de tuin', waarmee de kinderen het komende voorjaar verder op onderzoek uit kunnen gaan.

Een prima dag voor ons en de scoutingvereniging. We kijken uit naar de volgende activiteit die we voor hen kunnen organiseren.

Wim van der Ham, Ruud Stevers en Wietse Roodenburg

De korenschoof

Het is een oud gebruik de laatste korenschoof op het land te laten staan als geschenk aan de aarde die al het goeds voortbrengt. De goden van de landbouw worden op verschillende wijze vereerd met het geschenk van de laatste korenschoof.

Bij de Grieken is Demeter, een van de oudste godinnen, de godin van de landbouw. Zij wordt veelal afgebeeld met een korenschoof in de armen. Door haar de laatste korenschoof te geven hoopte men haar gunstig te stemmen en een goede oogst te krijgen. Een ander symbool dat haar vergezelt is de fakkel. Die droeg zij bij zich op de zoektocht naar haar dochter. Wat nu volgt is een seizoensmythe: een verhaal dat de wisseling van de seizoenen verklaart. In de lente en de zomer is de aarde vol bloemen en bloesem. De dochter van Demeter, Kore, wat meisje betekent, speelt tussen de bloemen, als plotseling een schaduw over haar valt en de machtige god van de onderwereld, Hades, haar schaakt en meeneemt naar zijn rijk onder de aarde. Daar wordt zij zijn vrouw en heerst naast hem op een troon.

Nu Kore haar ontnomen is, is Demeter wanhopig. Zij verwaarloost de aarde. Het wordt herfst en winter en Demeter zoekt haar kind. Uiteindelijk vindt ze haar met haar fakkel in de onderwereld. Nu staat Hades haar toe Kore mee te nemen, maar slechts voor twee

seizoenen: de lente en de zomer. Daarna daalt Kore weer af naar de onderwereld en rouwt de aarde met Demeter in de herfst en de winter. Maar dan keert Kore, Persephone genoemd, in de onderwereld weer en is het lente. Zo gaat het al eeuwen. De dochter van Demeter komt en gaat en Demeter is afwisselend gelukkig en verzorgt de aarde, en verdrietig en verwaarloost de akkers. Om Demeter gunstig te stemmen, bewaarden de mensen de laatste korenschoof voor haar. Die korenschoof bleef op de akker staan.

Ook in het Oude Testament komt het gebruik van de laatste korenschoof voor. In Deuteronomium, waar de wetten van de Joden beschreven zijn, staat het volgende in 24: 19 -22. "Wanneer gij uw oogst op uw akker afgeoogst en een garf op de akker vergeten zult hebben, zo zult gij niet wederkeren, om die op te nemen: voor den vreemdeling, voor den wees en voor de weduwe zal zij zijn, opdat U de HEERE uw God, zegene in al het werk uwer handen." Hetzelfde geldt voor de olijfboom en de wijngaard.

Deze twee culturen, de Oud Griekse en de Joodse liggen ten grondslag aan onze cultuur. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er in een Europa vergelijkbare gebruiken zijn ontstaan. Al deze handelingen zijn magisch, bezwerend, zij willen door het

offer dat gebracht wordt, een betere oogst afdwingen. Het zijn heidense handelingen die later in de Kerk zijn opgenomen. Dit blijkt uit het volgende: in Duitsland werd de laatste korenschoof als de korenmoeder beschouwd, wier geest gedood werd bij het dorsen. Om haar geest te bewaren werd een krans van koren gevlochten, waar de geest van het koren in kon huizen. Deze krans werd met Pasen in de kerk gezegend, of met Kerstmis in de ribbe geplaatst.

In andere Europese landen waren dergelijke gebruiken in zwang. En zelfs in Amerika kreeg de korengeest een vorm: poppetjes van maisbladeren heten maispoppen, corndollies. Zij helpen de natuurverschijnselen te bezweren en een goede oogst af te dwingen.

Nu nog worden in Scandinavië de laatste korenschoven bewaard en wel voor Kerstmis. Dan worden ze in een boom, liefst een appelboom, gehangen en dienen als voer voor de vogels. Dit gebruik is niet alleen op het land, maar ook in de steden in zwang.

Daar worden korenschoven bij gebrek aan een tuin op binnenplaatsen gezet.

In een van haar alleraardigste boeken, *Madieke van het rode huis*, vertelt Astrid Lindgren hoe de kinderen naar de korenschoven buiten kijken. Ze vragen zich af of de vogels nu weten dat het Kerstmis is.

De mussen zijn wakker en zitten al in de kerstschoven. Madieke en Liesbeth zitten bij het eetkamerraam. 'Begrijpen mussen wel dat het Kerstmis is, papa?' vraagt Liesbeth. 'Misschien niet,' zegt papa. 'Maar ik geloof dat ze van kerstschoven wel wat begrijpen.'

Zo speelt een oud algemeen gebruik nog steeds een rol bij de mensen, tot genoegen van goden en vogels. Maar begrijpen zij er meer van dan de mussen?

Anneli

Verslagen excursies Vogelwerkgroep KNNV

Vooraf

De vogelwerkgroep KNNV is een actieve, enthousiaste en nog steeds groeiende werkgroep. Mede dankzij toenemende inzet van verschillende leden worden steeds meer excursies georganiseerd. Omdat er een maximum is gesteld aan het aantal deelnemers per excursie wordt ieder zo toch genoeg kans geboden om mee te gaan.

Dit heeft er tevens toe geleid dat het aantal excursieverslagen navenant is gestegen. Van elke excursie stelt één van de deelnemers een verslag op, geïllustreerd met steeds fraaiere actuele foto's. Deze verslagen worden, inclusief waarnemingenlijst, steevast naar alle werkgroepsleden rondgemaild. Een slimme actie, want de afwezigen bij een excursie nemen zich na kennisname direct voor om de volgende excursie toch zeker niet opnieuw te missen....

De meeste teksten van deze verslagen, inclusief een of enkele foto's, verschenen tot dusverre ook in Bladgroen, om alle KNNV'ers en IVN'ers te laten meegenieten van deze uitjes. En tegelijkertijd worden sommigen zo verleid om eens te komen kennismaken met de vogelwerkgroep. Maar de ruimte in Bladgroen is niet onbeperkt. Om deze reden is besloten om, indien nodig, in Bladgroen een selectie uit de excursieverslagen op te nemen.

Zo treft u op de volgende bladzijden de huidige selectie aan.

Graszanger, steltlopers en meer moois op Texel

In alle vroegte vertrokken wij zaterdagmorgen 21 september met twee auto's richting Texel. Door een onvoorzien oponthoud misten wij net de boot van half negen in Den Helder, maar dat mocht de pret niet drukken. Het uurtje dat wij moesten wachten, werd benut door op het gemak te ontbijten bij een bak koffie. Bij de Mokbaai troffen wij excursieleider Stan, die samen met Erik en Johan al sinds woensdag op Texel was om een mooie route uit te stippelen. Met het weer hadden wij het zeldzaam goed getroffen: zomers, zonnig en weinig wind.

In de Mokbaai was het bijzonder levendig: veel goudplevieren, maar ook zwarte ruiter, groenpootruiter, steenloper, wulp, bontbekplevier, rosse grutto, scholekster en diverse andere soorten. Het was opkomend tij. Veel vogels vlogen dus op om te verkassen naar een drogere plek.

Bergeenden in vlucht (foto: Hans van Ek)

Vervolgens reden we naar polder Waalenburg: een weidevogelgebied dat al sinds 1909 wordt beheerd door Natuurmonumenten. Ooit bevond zich hier een grote kolonie kieviten. Van oudsher is Waalenburg een kweldergebied. Het is in recente jaren door Natuurmonumenten flink omgevormd tot een mooi natuurgebied. Mooi en weids was het zeker, maar bij de twee stops die wij maakten langs De Staart waren akelig weinig vogels te bekennen: een reiger, en een buizerd ver weg op een molenwiek. Niet getreurd, dit gaf ons de gelegenheid om iets van het verloren uur in te halen.

De volgende stop was bij Dijkmanshuizen. Daar maakten wij een korte wandeling en bezochten op twee plekken een kijkscherm. We zagen onder andere kluten en watersnippen.

Bij de Schorren, aan de oostkust van Texel, zagen wij de enige

zeldzaamheid van de dag: een graszanger (foto: Erik Fleur).

Die maakte een mooie zangvlucht. Er lijkt sprake van een territorium. Deze van oorsprong Zuid Europese soort wordt steeds vaker waargenomen in ons land. Ook bij de Schorren: grote sterns, rotganzen, smienten, veel bontbekplevieren en nog meer goudplevieren. Tussen de honderden goudplevieren heeft niemand van ons de zeldzame Amerikaanse goudplevier kunnen ontdekken.

Van de Schorren ging het naar eetgelegenheid Floris, aan de Stuifweg. Een bak koffie met appelgebak was welkom. De service was buitengewoon snel en de appelgebak ging er goed in. Een van de mooiste gebieden die wij bezochten is De Slufter, een gebied dat in open verbinding staat met de Noordzee. Tijd om het gebied uitgebreid te verkennen was er niet, maar het was leuk om er een kijkje te nemen.

Een laatste stop werd vervolgens gemaakt bij de Prins Hendrik Zanddijk. Daar bevindt zich een modern doch enigszins curieus kijkscherm, dat aan de tralies van een gevangenis doet denken. Kijkschermen... tsja, wat moet je ermee. Ze staan op de meest idiote plaatsen en doorgaans zijn ze dan ook behoorlijk overbodig.

Unaniem werd besloten dat de boot van vijf uur een mooi moment was om Texel te verlaten. Door het schitterende weer en de mooie route die door de excursieleiders was uitgestippeld, was het een erg geslaagde dag. Stan, Johan en Erik, bedankt! Nieuwe soorten zagen wij niet meer.

Gijs van der Voet

Kwade Hoek: koud maar mooi

Deelnemers: Ad den Toom, Josine Bakker, Marlies van Santen, Hans van As, Hans van Ek en Reinier de Man.

Het was 8 december en al dagen lang zulk weer waarop je bijna hoopt dat de excursie nog afgelast wordt. Veel te korte, veel te donkere, veel te natte en veel te koude dagen waarop je met tegenzin het huis verlaat. Buienradar was toch voorzichtig optimistisch en we moesten op weg. De harde kern van de Vogelwerkgroep, bestaande uit vijf enthousiaste vogelaars propste zich in een iets te kleine auto om na een uur rijden bij de parkeerplaats op Goeree aan te komen.

Marlies kwam met eigen vervoer hiernaartoe en voegde zich bij de groep. Van deze plek kan je meteen het mooie gebied van kwelders, duintjes, geulen en strand in lopen. Dat is wel eenvoudiger gezegd dan gedaan, want de geulen stonden overvol water en slechts een van ons had laarzen die op zulke zompige velden waren berekend. De geplande routes bleken niet echt mogelijk. We maakten daarom een vrij korte wandeling tot het strand en daarna met een boog weer terug naar de auto's. Het was een verfrissende ervaring met ijskoude regendruppels die door de harde wind hard tegen onze gezichten aansloegen. Zoals gewoonlijk waren we hier weer heen gelokt met smeulige verhalen over sneeuwgorzen en meer zeldzaamheden. Wij moesten genoeg nemen met de speenvarkenimitaties van waterrallen en hier en daar een graspieper. Wellicht vlogen er ook kneutjes of andere vinkachtigen.

Voor wie ondanks het onaangename weer nog in staat was te genieten, waren er veel mogelijkheden, bijvoorbeeld van de mooie kleuren van het landschap, de lucht en de zee. In de verte had de zee een blauwgroene kleur (turquoise), eenvoudig te

verklaren als de zee van het witte licht vooral het rode licht absorbeert en de overige kleuren, een mengsel van blauw en groen, door het witte zand worden weerkaatst. De mooie donkere landschappen, indrukwekkende wolkenluchten en pastelkleurige zeegezichten zouden wel iets voor de schilders van de Haagse School geweest zijn, maar het ging ons deze dag vooral om vogels. Een fazant liet zijn geluid van een vastgelopen versnellingsbak horen en even later was er kiekendiefalarm. Het bleek echter een buizerd te zijn die, het aan de stok had met twee zwarte kraaien.

Na die vrij korte wandeling reden nog even naar de buitenhaven. Hier hadden wij meer geluk. Naast vrij veel prachtige middelste zaagbekken en gewone futen zagen we daar bij de ingang van de haven ook twee mooie roodkeelduikers, waarvan ten slotte één van heel dichtbij. Aan de andere kant van de dijk, uitkijkend richting Kwade Hoek, was toch ook veel leuks te zien, zoals kluten, wulpen, lepelaars en een kleine zilverreiger. Het werd tijd voor een lunch- c.q. opwarmpauze.

Het geplande viscafetaria bleek gesloten, dus gingen we naar Zoet of Zout, gelegen vlak bij de Haringvlietdam. Het bezoek aan dit restaurant dat zich net iets deftiger wil voordoen dan de feitelijk middelmatige kwaliteit van de gerechten, zorgde voor warmte en ook voor de nodige dosis humor. Twee van ons hadden chocolademelk met slagroom besteld. Dat wordt hier ook iets deftiger uitgeserveerd dan in zo'n ordinaire strandtent. Het wordt geleverd als geavanceerd zelfbouwpakket: een los glas lauwwarme melk, een glaasje chocoladepillen (wit, melk of puur) en een schaalje ijskoude slagroom. Als je dit dan bij elkaar gooit ontstaat er een lauwwarm mengsel waarin de chocola niet meer oplost. Niet te drinken, maar wel een leuk verhaal.

Kwade Hoek (foto: Marlies van Santen)

Roodkeelduiker vliegend (foto: Hans van Ek)

Onze excursieleider, die tijdens het ochtendprogramma gevaarlijk onderkoeld was geraakt, had eigenlijk zin om na deze lunch meteen naar huis te rijden. Hij kon rekenen op forse tegenstand. 'Het gezag van leider is ook niet meer wat het geweest is', verzuchtte hij. Maar de opstand was niet voor niets geweest. We reden nog even langs de binnenhaven waar weer veel middelste zaagbekken van uitzonderlijk dichtbij te bewonderen waren.

Zo eindigde deze gure excursie met toch een indrukwekkende lijst van waarnemingen. Maar ik word nooit een echte vogelaar, en persoonlijk zeggen lijsten mij niet zo veel. Mij gaat het om het geheel van indrukken, inclusief planten, dieren, kleuren, geuren en het gevoel van regen en wind tegen je gezicht. Als haringen in een ton reden we terug over het Haringvliet. Hierover valt gelukkig niets te vertellen.

Na een kort bezoek aan de parkeerplaats van het vogelobservatorium en een korte wandeling (waar we nog een prachtige gekraagde aardster zagen) bleek dat op de wandelpaden minimaal een meter water stond. Dit werd zelfs voor onze laarzenman te gortig.

Ad had even problemen de werkelijkheid in zijn hoofd te combineren met de echte werkelijkheid, maar na een paar mislukte pogingen vielen deze parallelle universa weer samen en navigeerden wij feilloos naar Poot's Punt, een uitkijkpunt over de Kwade Hoek. Dat de vogels hier te ver zouden zitten, bleek gelukkig niet helemaal waar te zijn, want dit deel van de excursie was goed voor indrukwekkende waarnemingen. Twee blauwe kiekendieven gaven over de rietvelden van de Kwade Hoek een ware vliegshow. Soms waren ze van heel dichtbij te bewonderen, met hun opvallende witte stuiten. Zelfs ik zag ze heel goed. Even later kwam er nog een wat zwaarder exemplaar bij. Dit bleek een bruine kiekendief te zijn. Ook konden we hier genieten van lepelaars, wulpen en grote zilverreigers, om maar een paar soorten te noemen.

Middelste zaagbekken (foto: Hans van Ek)

De Kwade Hoek op de noordkant van Goeree aan de zoute kant van de Haringvlietdam heet natuurlijk niet voor niets zo. Het was een gebied met gevaarlijke stromingen en verraderlijke zandbanken. Er zijn hier behoorlijk veel schepen vergaan, die vooral bij storm op de gevaarlijke zandbanken kwamen vast te zitten. Zie voor meer informatie het hoofdstuk Duinen Goeree & Kwade Hoek van de website natura2000.nl. Al in de jaren zestig werd hier een stuifdijk aangelegd en in de jaren zeventig de Haringvlietdam. Als resultaat worden sindsdien de zeestromen richting zee afgebogen en groeien er grote zandbanken, waaronder een grote haak in het noordoosten, aan en komt het proces van opbouw van nieuwe zandbanken, slikken en duinen op gang. Het resultaat is het huidige Natura-2000-gebied, deel van het gebied 'Duinen Goeree & Kwade Hoek'. Het gebied is ook nu nog volop in ontwikkeling.

Reinier de Man

Waterland en Gouwzee

Onder het genot van een lichte miezerregen reden we op 19 november met dertien deelnemers naar Monnickendam. De eerste stop was bij het gemaal/vispassage De Poel. Hier zagen we grote aantallen van met name kuifeend en meerkoet. Ook werd een brilduiker gezien en hoorden we de eerste Cetti's zanger van de dag. Hoewel het inmiddels weer droog was en niet hard woei, was het wel koud en de meegebrachte handschoenen kwamen direct van pas. Bij de volgende stop langs de zuidkant van de Gouwzee zagen we enkele duizenden tafeleenden en ook acht krooneenden. Een ijsvogeltje bleef mooi zitten in een struikje. Iedereen kon deze dus goed bekijken. Een waterral liet zich wat lastiger zien, maar dat zou later helemaal goedkomen. Een Pontische meeuw bevond zich wat verder weg op het water. Bij de derde stop zagen we drie waterrallen die zich onbespied

waanden en zich uitgebreid lieten bekijken. Dat was een buitenkansje voor deze soort die zich meestal alleen laat horen. In een grote groep kuifeenden die we bij de volgende stop op de dijk naar Marken zagen, was een mannetje topper aanwezig. Ook hier liep er een waterral langs een rietkraag. Twee ijsvogels vlogen langs.

Tijdens een toeristische route door het Oudhollandse landschap ten zuiden van de Gouwzee zagen we de usual suspects grauwe, kol- en brandgans en een groepje goudplevieren. De koffie met appelgebak bij B&B Water&Land bij Uitdam liet zich lekker smaken. Vanwege werkzaamheden aan de Markermeerdijk was de dijk tussen Durgerdam en Uitdam afgesloten. We werden omgeleid via Broek in Waterland. Hier bezochten we het natuur-/recreatiegebied Volgermeerpolder.

Volgermeerpolder (Bron: Volgermeerpolder.nl)

Volgermeerpolder is een voormalige afvalstortplaats met veel giftig afval van bedrijven uit Amsterdam uit de jaren '60 en '70. Nadien is deze stortplaats geïsoleerd door deze met folie af te dekken en daarna af te dekken met een leeflaag. Het gebied ligt hoger dan de omliggende veenweiden en kenmerkt zich door een netwerk van dijkjes en meertjes. Deze "sawa's" houden regenwater vast, en zorgen voor een waterbuffer om het gebied te voeden. Dit is gunstig voor de gewenste natuur- en veenontwikkeling. De Volgermeer is ingericht als een nat natuurgebied met sawa's, een centrale watergang en een rietmoeras. Doel is dat het water op de Volgermeer helder en plantenrijk is, het staat niet in verbinding met de omliggende sloten. De kwaliteit van het oppervlaktewater is erg goed, zeker in vergelijking met de Waterlandse boezem. Er zijn veel waterplanten en moerasplanten (helofyten) aanwezig. Ze worden omschreven als matig voedselrijke tot voedselrijke systemen die goed zijn gebufferd en zwavelrijk. Er zijn enkele soorten kranwieren die een indicatie zijn van een goede waterkwaliteit.

Tijdens de wandeling door het deel van het gebied dat is afgesloten voor honden, zagen we onder meer enkele baardmannetjes en een waterpieper.

De laatste bestemming van de excursie was polder IJdoorn en de nabijgelegen Hoeckelingsdam. We begonnen met een wandeling in noordelijke richting over de verzwaarde dijk richting de Hoeckelingsdam.

Deze dam is in 2003-2005 aangelegd als natuurcompensatie voor de aanleg van IJburg, maar bleek steeds verder in te klinken. De herstelactie wordt nu tegelijk met de dijkverzwaring uitgevoerd. Leuke soorten hier waren drie jonge flamingo's (uit de kolonie van Zwillbrocker Venn), 24 grote zaagbekken, een middelste zaagbek en een slechtvalk. Tijdens het teruglopen naar het parkeerterrein voegden we nog wat soorten toe aan onze vogellijst, waardoor deze op 60 uitkwam. Een mooi moment om de excursie af te sluiten.

Marco Witte

Flamingo juveniel (foto: Anke Burgers)

Baardmannetje (foto: Marco Witte)

Mutaties ledenadministratie KNNV

Nieuwe leden:

mevr. J.M. Bakker
mevr. L.C. Bezem
dhr. H.C.H. van Ek
dhr. M.C.J. van Hal
dhr. A.R. Janssens
mevr. J.W.F. Janssens - van Buuren
dhr. W.F. de Koning

dhr. P.C. Matze
dhr. A.P.J. Pronk
mevr. G. Revet (uit afd. Oostvoorne)
dhr. A.A.J. Simons
dhr. R.S. van der Sluis

Overleden:

mevr. E. Pees

Uitschrijvingen:

dhr. H. van Dalfsen
mevr. M. van Dam
dhr. E.W.P. Dommelen
mevr. N. Glazer
mevr. J. Gorter
mevr. J. Hanisch

IVN, Instituut voor natuureducatie & duurzaamheid, is een vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die streeft naar meer natuur en een betere kwaliteit van het milieu. Verspreid over Nederland heeft IVN 174 plaatselijke afdelingen. Circa 25.000 leden en donateurs zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten voor jong en oud, zoals excursies, cursussen, tentoonstellingen en lezingen.

IVN op Internet:
www.ivn.nl/leidsergio
Kopij via e-mail:
hantermors@xs4all.nl

Mutaties IVN
Adreswijziging of opzegging aan
Astrid Veerman,
T 06-83.38.65.23
ivnleiden@hotmail.com,
IBAN-nr. NL88 TRIO 0197 9101 73.

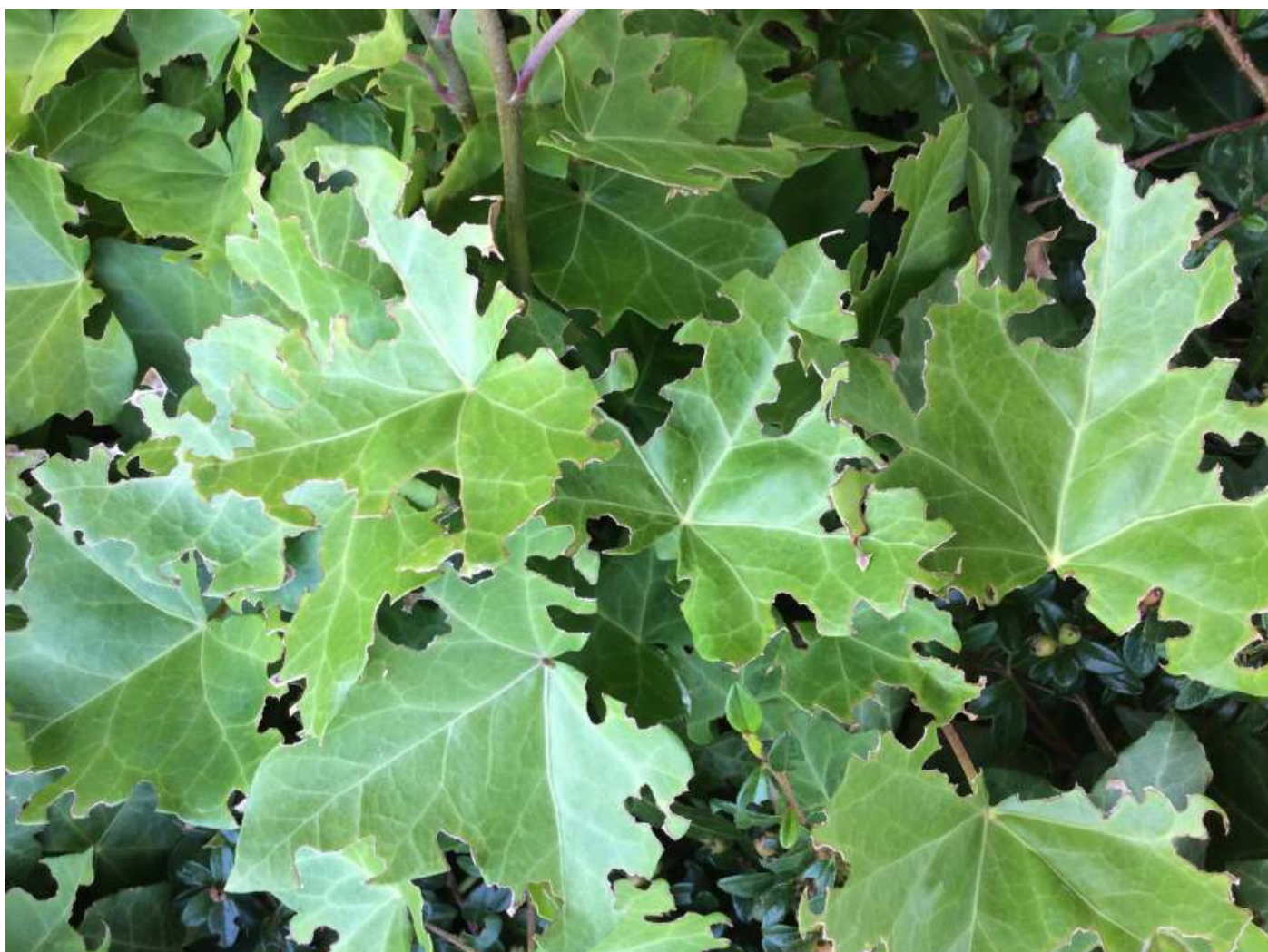

Vertrouwenscontactpersoon: Sonja Meijer, Tel: 06 37005024, scmeijer@gmail.com

Bestuur en werkgroepen (alfabetisch) met coördinator, IVN-afdeling regio Leiden

<i>Bestuur:</i> Wietse Roodenburg (voorzitter) T 06-86.60.52.25 wietseroodenburg@gmail.com	<i>Actieve Natuurtochten (WANT)</i> Sonja Meijer T 06-37.00.50.24 want.ivnleiden@gmail.com	<i>Lentevreugd</i> Jennie van Rhijn T 06-37.42.08.38 lentevreugd.ivnleiden@gmail.com
Ant Brandenburg (vicevoorz. intern) T 06-27.85.66.03 ant.ivnleiden@gmail.com	<i>Agrarisch Natuurbeheer</i> Johan Kieft T 071-88.77.694 jjkieft@ziggo.nl	<i>Merenwijk</i> Ant Brandenburg T 06-27.85.66.03 ivn.merenwijk@gmail.com
Astrid Veerman (secretaris) Tel: 06-83.38.65.23 ivnleiden@hotmail.com	<i>Beleef de Natuur</i> Dorine Meijer ivnbeleefdenatuur@gmail.com	<i>Natuur in Dynamiek</i> Rudi van Venetië rudi.vanvenetie@gmail.com
Nico Stoffels (penningmeester) T 06-29.57.57.84 penningmeester.ivn.leiden@gmail.com	<i>Cronesteyn</i> Sjoerd Luiten T 06-11.88.89.34 sjoerdluiten@hotmail.com	<i>Oegstgeest</i> ivn@mecoegstgeest.nl
Herman Breepoel T 06-57.03.08.30 hermanbreepoel.ivn@gmail.com	<i>Duincursusgroep</i> Wim van der Ham T 06-20.02.53.37 ivnduin@gmail.com	<i>Onder water in Leiden</i> Aaf Verkade T 06-50.29.85.72 aaf@stadsgrachten.nl
<i>Website en ledenadministratie</i> Ria Fijn van Draat T 071-52.10.887 ivnleiden.website@hotmail.com	<i>Excursies op verzoek</i> Sietske van der Horst sietskevanderhorst@live.nl	<i>Op je Gezondheid</i> Bep van Houten T 06-29.05.27.59 bepvanhouten@xs4all.nl
<i>Redactie Bladgroen</i> Hans ter Mors T 071-36.17.521 hantermors@xs4all.nl	<i>Groene Boekenwinkel</i> Wendy Opstal en Fanne Sophie Doeven degroeneboekenwinkel.ivn@outlook.com	<i>PR en Communicatie</i> Ant Brandenburg T 06-27.85.66.03 ant.ivnleiden@gmail.com
Peter van den Berg T 06-18.21.03.79	<i>Historische Begraafplaats Groenesteeg</i> Madelène van den Berg at.groenesteeg@gmail.com	<i>Strand (ook cursus)</i> Maya de Veer T 06-42.81.56.78 ivnstrand@outlook.com
<i>Ontdek Natuur met Citizen Science</i> (IVN, KNNV en Naturalis) Maddy van Holland T 071-54.22.282 maddyvanholland@ziggo.nl	<i>Landgoederen</i> Edward Sodderland T 06-25.18.10.95 ewsodderland@casema.nl	<i>Tuinen Natuurlijk! cursus</i> Jolanda de Vries T 06-23.12.93.44 tuinnennatuurlijk.ivnleiden@gmail.com
	<i>Leiderdorp</i> Wouter Gerstel T 071-58.96.392 woutergerstel@gmail.com	<i>Vogels (ook cursus)</i> Caroline Grimbergen ivnvogels@gmail.com
		<i>Zomeravondwandelingen Duin</i> Herman Doornebal T 0252-37.51.60 h.doornebal@ziggo.nl
Sluitingsdatum Bladgroen 25'2: 1 mei 2025		
Sluitingsdatum Bladgroen 25'3: 1 oktober 2025		
Sluitingsdatum Bladgroen 26'1: 24 december 2025		

Indien onbestelbaar:
Burg De Kempenaerstraat 33
2252 VK, Voorschoten

Er zijn er meer die van Bladgroen houden

DRUKKER:
Editoo B.V. te Veenendaal